

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๔๑ ตอนที่ ๔๐๑ – ๔๑๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๔๐๑

พระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า นี่ทุกขนิโรธ นี่ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา ถ้าท่านเป็นผู้ที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมจริง ๆ เพิ่มความรู้ขึ้น ก็จะได้ว่า การเพิ่มความรู้ขึ้นนั้นเอง เป็นหนทางที่จะละความไม่รู้ที่จะถึงทุกขนิโรธ ไม่ใช่หนทางอื่น ขณะใดที่สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะที่เป็นนามธรรมที่มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ ในลักษณะของรูปธรรมที่มีลักษณะจริง ๆ ปรากฏ ขณะนั้นเป็นการอบรมเจริญปัญญา จึงจะละการยึดถือ ถึงทุกขนิโรธ ซึ่งเป็นการรู้แจ้งในนิพพานได้

ข้อความต่อไปใน **ทวยตานุปัสสนาสูตรที่ ๑๒** มีว่า

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ชนเหล่าใดไม่รู้ทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ไม่มีส่วนเหลือ โดยประการทั้งปวง และไม่รู้มรรคอันให้ถึงความเข้าไประงับทุกข์ ชนเหล่านั้น เสื่อมแล้วจากเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ เป็นผู้ไม่ควรเพื่อจะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ เป็นผู้เข้าถึงชาติและชราแท้

ส่วนชนเหล่าใดรู้ทุกข์ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ธรรมชาติเป็นที่ดับทุกข์ไม่มีส่วนเหลือ โดยประการทั้งปวง และรู้มรรคอันให้ถึงความเข้าไประงับทุกข์ ชนเหล่านั้น ถึงพร้อมแล้วด้วยเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติ เป็นผู้ควรที่จะทำที่สุดแห่งทุกข์ได้ และเป็นผู้ไม่เข้าถึงชาติและชรา ฯ

ถ. ที่อาจารย์กล่าวว่า สมุทัยที่จะละก่อน คือ ละสมุทัยที่เกิดร่วมกับความเห็นผิด แบบนี้จะปฏิบัติอย่างไร และเพื่อประโยชน์อะไร

ส. ถ้าศึกษาปรมาัตถธรรมโดยละเอียด จะทราบว่า ทวิภูมิจิตเกิดร่วมกับ โลกมูลจิต ๔ ดวง โลกมูลจิตทั้งหมดมี ๘ ดวง เป็นทวิภูมิจิตสัมปยุตต์ คือ เกิดพร้อมด้วยความเห็นผิด ๔ ดวง เป็นทวิภูมิจิตวิปยุตต์ คือ ไม่เกิดพร้อมด้วยความเห็นผิด ๔ ดวง ซึ่งถ้าไม่ยินดีในความเห็นนั้น ย่อมไม่ยึดมั่นในความเห็นเช่นนั้นได้ ฉะนั้น ทวิภูมิจิตไม่เกิดกับโทสมูลจิต และไม่เกิดกับโมหมูลจิต

อกุศลจิตทั้งหมดมี ๑๒ ดวง หรือ ๑๒ ประเภท ได้แก่ โลกมูลจิต ๘ ดวง โทสมูลจิต ๒ ดวง โมหมูลจิต ๒ ดวง เพราะฉะนั้น ขณะใดที่เกิดความเห็นผิดขึ้น ให้ทราบว่า ในขณะนั้นมีความยินดีพอใจเกิดร่วมกับความเห็นผิดนั้น และการดับสมุทัยต้องดับเป็นขั้น ๆ โลกมูลจิตมี ๘ ดวง แต่ที่จะต้องดับก่อน คือ ต้องดับโลกมูลจิตทวิภูมิจิตสัมปยุตต์

การบรรลุมรรคผลนิพพาน ต้องบรรลุเป็นขั้น ๆ แม้พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ต้องทรงเป็นพระโสดาบันบุคคลก่อน ไม่มีบุคคลใดเลยที่จะถึงความเป็นอรหันต์โดยกิเลสไม่ดับเป็นขั้น ๆ ตั้งแต่โสดาบันบุคคล สกทาคามีบุคคล อนาคามีบุคคล และจึงจะสามารถบรรลุถึงความเป็นอรหันต์ได้

เพราะฉะนั้น สำหรับโลกมูลจิต ๘ ดวง ที่จะต้องดับก่อน คือ โลกมูลจิต ๔ ดวงที่เป็นทวิภูมิจิตสัมปยุตต์ ซึ่งผู้ที่เป็นพระอริยเจ้า คือ พระโสดาบันบุคคล และพระสกทาคามีบุคคล ก็ยังเป็นผู้ที่มีความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต

นี่เป็นคุณธรรมที่ต่างกันของพระอริยเจ้าที่เป็นพระโสดาบันบุคคล และพระสกทาคามีบุคคล กับพระอนาคามีบุคคล

สำหรับพระอนาคามีบุคคล แม้ว่าจะยังมีโลกมูลจิต แต่ไม่ใช่ความยินดีติดข้องในกามอารมณ์ คือ ไม่มีความยินดีติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต แต่พระโสดาบันบุคคล ดับเพียงโลกมูลจิตทวิภูมิจิตสัมปยุตต์ ยังมีโลกมูลจิตที่ยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิตอยู่ แต่ท่านรู้ว่า ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เมื่อมีปัจจัยเกิดก็เกิดขึ้น และสติจะต้องระลึกรู้จนกว่าจะดับความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิตอย่างหยาบ เป็นพระสกทาคามีบุคคล

และเมื่อบรรลุคุณธรรมเป็นพระอนาคามีบุคคล ก็ระดับความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงจะแผ่อย่างละเอียด และเมื่อบรรลุถึงความ เป็นพระอรหันต์ จึงจะดับโลภมูลจิตที่ภวสัญญาคติวิปยุตต์ ๔ ดวงได้

ทั้งหมดนี้ดูเหมือนเป็นชื่อ แต่ความจริงแล้ว เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏกับผู้ที่มี ปกติเจริญสติปัฏฐานเป็นปกติตามความเป็นจริง

ผู้ที่ยังมีกิเลส จะไม่มีความยินดีในรูปบ้าง ในเสียงบ้าง ในกลิ่นบ้าง ในรสบ้าง ในโณภูมิจึงบ้าง ได้ไหม ในเมื่อยังเป็นผู้ที่ยังมีกิเลสอยู่ ก็ต้องมีความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงตามความเป็นจริง มีปัจจัยที่จะให้เกิด ก็เกิด แต่ ผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ว่า ไม่ใช่ตัวตน แม้แต่ความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึง ก็เป็นแต่เพียงลักษณะ ของนามธรรมที่เกิดขึ้น เพราะยังมีเหตุปัจจัยอยู่ ก็เกิดปรากฏ และดับไป

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นพระอริยเจ้าเป็นผู้ที่รู้ลักษณะของสภาพธรรมตรงตามความ เป็นจริงของสภาพธรรมนั้น ๆ และรู้ด้วยว่า การดับกิเลสจะต้องดับเป็นลำดับขั้น ไม่ สามารถที่จะดับความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึง ก่อนการเป็น พระอนาคามีบุคคล แต่จะต้องดับทิวฏฐิที่เคยยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน เสียก่อน

ถ. การปฏิบัติเพื่อความเห็นชอบ ปฏิบัติอย่างไรครับ

ส. ระลึกทันทีตรงลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ และปัญญา เพิ่มขึ้น ซึ่งบุคคลที่อบรมเจริญสติเป็นผู้รู้เองว่า เพิ่มความรู้ในลักษณะของนามธรรมใด หรือในลักษณะของรูปธรรมใด ทางทวารใด

อย่างทางตา เพิ่มความรู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังเห็นว่า เป็นแต่เพียง สภาพเห็น ถึงแม้ว่าโลกจะปรากฏกว้างใหญ่สักเท่าไรก็ตาม แต่สิ่งที่ปรากฏ ก็เป็นแต่ เพียงสภาพธรรมที่สามารถจะปรากฏเฉพาะทางตา เมื่อกระทบกับจักขุปสาท ต้อง ระลึกจนเป็นความรู้จริง ๆ รู้ชัด และแทงตลอด จึงจะดับการยึดถือนามธรรมและ รูปธรรมว่าเป็นสัตว์ บุคคล ตัวตนได้

- ถ. ระลึกทันที แม้ในขณะที่เกิดอกุศลใจใหม่
ส. ต้องระลึกไว้ จึงจะละการยึดถืออกุศลนั้นว่าเป็นตัวตน
ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าจะพึงมีผู้ถามว่า การพิจารณาเห็นธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างโดยชอบเนื่อง ๆ จะพึงมีโดยปริยายอย่างอื่นบ้างไหม พึงตอบเขาว่า พึงมี ถ้าเขาพึงถามว่า พึงมีอย่างไรเล่า พึงตอบว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะอุปธิเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะอุปธิทั้งหลายนี้เองดับไป เพราะสํารอกโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างโดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ทุกข์เหล่าใดเหล่าหนึ่ง มีเป็นอันมากในโลก ย่อมเกิดเพราะอุปธิเป็นเหตุ ผู้ใดแลไม่รู้ ย่อมกระทำอุปธิ ผู้นั้นเป็นผู้เขลา ย่อมเข้าถึงทุกข์บ่อย ๆ เพราะเหตุนี้ ผู้พิจารณาเห็นเหตุเกิดแห่งทุกข์เนื่อง ๆ ทราบชัดอยู่ ไม่พึงทำอุปธิ ฯ

คำว่า อุปธิ หมายความว่าถึงธรรมที่ทรงไว้ซึ่งทุกข์ สภาพธรรมใดก็ตามที่ทรงไว้ซึ่งทุกข์ นำมาซึ่งทุกข์ ทำให้เกิดมีซึ่งทุกข์ สภาพธรรมนั้นเป็นอุปธิ

ใน **อรรถกถา สัทธัมมปัชโชติกา** ซึ่งเป็น **อรรถกถา ขุททกนิกาย จุฬนิกาย** มีข้อความอธิบายความหมายของอุปธิ มีข้อความว่า

ทุกข์ทั้งหลายย่อมปรากฏ เพราะมีอุปธิเป็นเหตุ ตามพยัญชนะที่ว่า อุปธินิทานา ปภวนติ ทุกฺขา ตัณหาภิซฺชํวํอุปธิ ทิฏฐิจิซฺชํวํอุปธิ กิเลสภิซฺชํวํอุปธิ กรรมภิซฺชํวํอุปธิ อาหารภิซฺชํวํอุปธิ ปฏิฆะภิซฺชํวํอุปธิ อุปาทิน คือ รูปที่เกิดจากกรรม ก็ชื่อว่าอุปธิ อายตนะภิซฺชํวํอุปธิ วิญญาณ คือ วิญญาณ ๖ ก็ชื่อว่าอุปธิ ใช้คำว่า เหตุการณ์เป็นไฉพจน์ของอุปธิ เหตุแห่งทุกข์ในวิภวภูตชื่อว่าอุปธิ

ยังมีอุปถัมภ์กันอยู่หรือเปล่า ถ้าทราบความหมายว่า ตัณหาที่ชื่อว่าอุปถัมภ์ ตัณหาที่มีมากตลอดเวลา ตั้งแต่ลืมตา ตัณหาที่ไหลไปตามอารมณ์ที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ทิวฐิ ความเห็นผิดที่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็ชื่อว่าอุปถัมภ์

เพราะฉะนั้น ถ้ายังไม่ได้อบรมปัญญาจนกระทั่งดับทิวฐิได้ ก็ยังจะต้องมีเหตุแห่งทุกข์ในวัฏฏะ คือ อุปธิอยู่

กิเลส ก็ชื่อว่าอุปถัมภ์

ถ้าไม่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน จะเห็นกิเลสไหม วันนี้มีมากไหม หรือยังไม่เห็นเลย ทั้ง ๆ ที่มีอยู่เป็นประจำทุกวัน ตลอดเวลา แต่เพราะไม่เจริญสติปัฏฐาน จึงไม่เห็นว่าเป็นกิเลส แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติระลึกรู้ว่าขณะนั้นเป็นความยินดี หรือเป็นโทสะ เป็นปฏิฆะ ก็รู้ว่าขณะนั้นเป็นกิเลส เป็นอุปถัมภ์

เพราะฉะนั้น ที่จะละได้เพราะรู้ ที่จะรู้ได้เพราะสติระลึกรู้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าจะพึงมีผู้ถามว่า การพิจารณาเห็นธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างโดยชอบเนื่อง ๆ พึงมีโดยปริยายอย่างอื่นบ้างไหม ควรตอบเขาว่า พึงมี ถ้าเขาถามว่า พึงมีอย่างไรเล่า พึงตอบเขาว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะอวิชชาเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะอวิชชานั้นเองดับไป เพราะสํารอกโดยไม่มีเหลือ ทุกข์จึงไม่เกิดขึ้นเป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างโดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

อวิชชานั้นเองเป็นคติของสัตว์ทั้งหลาย ผู้เข้าถึงชาติ มรณะ และสังสาระ อันมีความเป็นอย่างนี้ และความเป็นอย่างอื่นบ่อย ๆ อวิชชา คือ ความหลงใหญ่นี้ เป็นความที่เยงอยู่ลึนกาลนาน สัตว์ทั้งหลายผู้ไปด้วยวิชชาเท่านั้น ย่อมไม่ไปสู่ภพใหม่ ๆ

สำหรับผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะเห็นจริงในพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาค ตรัสว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้น เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย เวลาที่เป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐาน และสงสัยใน ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมมีบ้างไหม หรือไม่สงสัยเลย

ตรงต่อตัวเองตามความเป็นจริง กำลังเห็นเป็นนามธรรมอย่างไร เป็นรูปธรรม ใด ๆ กำลังได้ยินเป็นนามธรรมประเภทใด ที่กำลังได้ยินเป็นสภาพรู้ หรือว่าที่กำลัง เข้าใจความหมายในขณะนี้ ก็เป็นสภาพรู้ ไม่ต้องเดิคร้อนว่า ล่วงเลยวิถีของ โสตวิญญูญาณมาจนกระทั่งถึงการรู้ความหมายของคำที่ได้ยิน

สติจะระลึกอะไรก็ได้ขณะที่กำลังรู้เรื่อง เมื่อรู้เรื่องแล้ว ให้ทราบว่า ที่กำลังรู้ เรื่องในขณะนี้ เป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ รูปไม่ใช่สภาพรู้ รูปไม่สามารถจะเข้าใจ เรื่องราว ไม่สามารถที่จะรู้ความหมายของสี ของเสียง ของกลิ่น ของรสต่าง ๆ ได้ เพราะฉะนั้น ที่กำลังรู้เรื่องขณะนี้ ไม่ต้องหวั่นไหว เป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรม ชนิดหนึ่ง หรือว่ากำลังคิดนึกเรื่องอะไรก็ตาม ก็ไม่ควรที่จะหวั่นไหว เพราะระลึกได้ว่า ขณะที่นึกคิดนั้นก็เป็นแต่เพียงสภาพของนามธรรมชนิดหนึ่ง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะละอวิชชา ต้องเห็นอวิชชาว่า ตราบใดที่ยังเป็นความไม่รู้ อยู่ ก็ไม่สามารถที่จะดับภพชาติ หรือดับทุกข์ได้ แต่ถ้าเพิ่มความรู้ในลักษณะของ นามธรรมและรูปธรรมยิ่งขึ้น วิชชานั้นเอง ความรู้นั้นเองจะดับอวิชชา ความไม่รู้ได้ และก็เป็นความรู้ที่ค่อย ๆ เพิ่มขึ้นเป็นปกติ ซึ่งรู้ในลักษณะของสภาพธรรมตามปกติ ตามความเป็นจริงที่กำลังปรากฏ และจะเข้าใจพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัส ว่าเป็นความจริงอย่างไร

จะรู้ลักษณะของอวิชชาได้ขณะที่กำลังไม่รู้ และจะรู้ด้วยว่า ทั้ง ๆ ที่กำลังยังไม่รู้อยู่อย่างนั้น อวิชชานั้นเองเป็นคติของสัตว์ทั้งหลายผู้เข้าถึงชาติ มรณะ และสังสาระ อันมีความเป็นอย่างนี้ และความเป็นอย่างอื่นบ่อย ๆ

ภพนี้ ชาตินี้ นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย มีความเป็นอย่างนี้ แต่ชาติหน้าจะรู้ใหม่ว่า นามธรรมและรูปธรรมอะไรจะเกิดขึ้น มีเหตุมีปัจจัยที่สะสมไป เมื่อควรแก่การที่จะให้เกิดผล คือ นามธรรมใด รูปธรรมใด นามธรรมนั้น รูปธรรมนั้นก็เกิดขึ้น เพราะมีเหตุปัจจัยที่ได้สะสมไปนั่นเอง ทำให้เกิดขึ้นเป็นอย่างอื่นในภพอื่น ในชาติอื่น

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่า ชีวิตของแต่ละคนไม่ได้สิ้นสุดเพียงชาตินี้ หรือว่าไม่ได้มีแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่อาศัยเหตุปัจจัยเกิดขึ้นปรากฏในชาตินี้เท่านั้น ในชาติอื่นก็เป็นอย่างอื่นต่อไปอีก แต่ที่จะเป็นอย่างอื่นต่อไป ก็เพราะมีปัจจัย คือ การสะสมมา ที่พร้อมจะให้นามธรรมประเภทใด รูปธรรมประเภทใดเกิดในขณะไหน ก็เกิดขึ้นในขณะนั้น

นามธรรมและรูปธรรมที่กำลังเกิดขึ้นกับท่าน ก็เป็นอย่างหนึ่ง นามธรรมและรูปธรรมของบุคคลอื่น ก็เป็นอย่างอื่น ตามเหตุตามปัจจัยที่ได้สะสมมา และชาติหน้าต่อไป ตัวท่านเองก็จะมีนามธรรมและรูปธรรมที่เป็นอย่างอื่นต่อไปอีก ไม่ว่าชีวิตของท่านเอง หรือว่าชีวิตของบุคคลใดในชาตินี้ หรือในชาติต่อไปนั้น ก็เกิดขึ้นเป็นอย่างอื่นบ่อย ๆ เพราะอวิชชานั้นเอง

อวิชชา คือ ความหลงใหญ่นี้ เป็นความเที่ยงอยู่สิ้นกาลนาน สัตว์ทั้งหลายผู้ไปด้วยวิชชาเท่านั้น ย่อมไม่ไปสู่ภพใหม่

เมื่ออบรมเจริญวิชชา ก็ย่อมดับอวิชชาที่จะทำให้มีความเป็นอย่างนี้ หรือมีความเป็นอย่างอื่นบ่อย ๆ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขาว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะสังขารเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะสังขารทั้งหลายนั้นเองดับไป เพราะสํารอกโดยไม่มีเหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะสังขารเป็นปัจจัย เพราะสังขารทั้งหลายดับโดยไม่มีเหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด

ภิกษุรู้โทษนี้ว่า เพราะสังขารเป็นปัจจัย ทุกข์จึงเกิดขึ้น เพราะความสงบแห่งสังขารทั้งหมด สัญญาทั้งหลายจึงดับ ความสิ้นไปแห่งทุกข์ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้

ภิกษุรู้ความสิ้นไปแห่งทุกข์นี้โดยถ่องแท้ บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นชอบ ผู้ถึงเวทรู้โดยชอบแล้ว ครองบำกิละเป็นเครื่องประกอบของมารได้แล้ว ย่อมไม่ไปสู่ภพใหม่ ฯ

๔๐๒

ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะเห็นได้อย่างไรว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะสังขารเป็นปัจจัย ต้องมีปัจจัยปรุงแต่งให้สภาพธรรมนั้น ๆ เกิดขึ้นในขณะที่เห็น ในขณะที่ได้ยิน ในขณะที่คิดนึกเรื่องราวต่าง ๆ ถ้าไม่เคยเห็น เคยได้ยิน เคยคิดนึกในเรื่องนั้น ๆ มาก่อน ก็จะไม่นึกคิดเรื่องนั้นอีก เพราะฉะนั้นแต่ละขณะอาศัยปัจจัยจริง ๆ เป็นสังขารปรุงแต่งให้เกิดขึ้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขาว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะวิญญูณเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะวิญญูณนั่นเองดับ เพราะสํารอกโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างโดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะวิญญูณเป็นปัจจัย เพราะวิญญูณดับโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด ภิกษุรู้โทษนี้ว่า ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นเพราะวิญญูณเป็นปัจจัย ดังนี้แล้ว ย่อมเป็นผู้หายหิว ดับรอบแล้ว เพราะความเข้าไปสงบแห่งวิญญูณ ฯ

วิญญูณอยู่ที่ไหน ธรรมดาที่สุด คือ การเห็น เห็นแล้ว เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ วิญญูณอยู่ที่ไหน ได้ยิน ได้ยินแล้ว เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ก็เป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งสุขทุกข์ทั้งหมด ถ้าไม่อาศัยเกิดกับวิญญูณ คือ จิตซึ่งเป็นสภาพที่รู้สี รู้เสียง รู้กลิ่น รู้รส รู้ไผฏฐัพพะแล้ว สุขทุกข์ก็ย่อมเกิดไม่ได้

และการที่จะเข้าใจพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัส การเข้าใจถึงอรรถของธรรม ที่ทรงแสดงโดยประการต่าง ๆ นั้น ก็เพราะการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานนั่นเอง

แต่ถ้าการเจริญสติปัฏฐานยังน้อย ยังไม่พอ ยังไม่รู้ว่า ที่กำลังได้ยินเป็น ลักษณะสภาพธรรมชนิดหนึ่ง ความสุข ความทุกข์ ความพอใจที่เกิดจากการได้ยิน ก็เป็นสภาพธรรมอีกชนิดหนึ่งซึ่งเนื่องมาจากการได้ยิน ถ้าสติไม่เกิด ไม่ระลึก รู้ ก็จะไม่ เห็นความเป็นปัจจัยของวิญญานเลยว่า สุขทุกข์ทั้งหมดที่มีได้ ก็เพราะมีวิญญาน นั้นเองเป็นปัจจัย

เคยได้ยินคำสรรเสริญใหม่ ดับไปแล้ว ความพอใจเกิดใหม่ เกิดขึ้นเพราะอะไร ถ้าไม่ได้ยิน ความพอใจในสรรเสริญนั้นจะมีได้ไหม ก็มีไม่ได้ เคยได้ยินคำนิทานว่าร้าย ใหม่ ได้ยินแล้ว ดับไป ความทุกข์โศกเศร้า ความวิตกกังวลต่าง ๆ มี ถ้ามีก็เพราะอาศัย การได้ยินนั้นเป็นปัจจัย เพราะฉะนั้น เรื่องราวต่าง ๆ มากมาย ที่จริงแล้ว ก็เป็นแต่ เพียงนามธรรม รูปธรรมแต่ละชนิด ซึ่งเกิดดับอย่างรวดเร็ว และหมดสิ้นไปจริง ๆ ดับ ไปจริง ๆ แต่ความผูกพัน ความเชื่อมโยงติดต่อกันเป็นเรื่องราวต่าง ๆ ย่อมนำทุกข์และสุข มาให้

ถ้าได้ยินเรื่องอะไรสักเรื่องหนึ่ง คนที่มาเล่าให้ฟังก็เล่าจบไปแล้ว กลับบ้านไป แล้ว ไม่ได้หมดเพียงแค่นั้นใช่ไหม ถ้าเป็นเรื่องไม่ดี ก็ยังเป็นทุกข์ระทมตรมใจต่อไป อีกนานทีเดียว ทั้ง ๆ ที่เสียงก็ดับไปแล้ว ได้ยินก็ดับไปแล้ว แต่สภาพที่รู้ในความหมาย สภาพที่ยึดถือนามธรรมและรูปธรรมนั้นว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล สุขทุกข์ ทั้งหลายนั่น ก็ย่อมเกิดขึ้นเพราะวิญญานเป็นปัจจัย

ข้อความต่อไป เป็นความละเอียดยิ่งขึ้นสำหรับผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐาน ที่จะประจักษ์ เพื่อละการยึดถือนามธรรมรูปธรรมว่าเป็นตัวตน ซึ่งผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ ฟังตอบเขาว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดเพราะผัสสะเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะผัสสะนั่นเองดับ เพราะสํารอกโดยไม่เหลือ ทุกข์ จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ความสิ้นไปแห่งสังโยชน์ของชนทั้งหลายผู้อันผัสสะครอบงำแล้ว ผู้แล่นไปตาม กระแสแห่งภวตัณหา ผู้ดำเนินไปแล้วสู่หนทางผิด ย่อมอยู่ห่างไกล ส่วนชนเหล่าใด กำหนดรู้ผัสสะด้วยปัญญา ยินดีแล้วในธรรมเป็นที่เข้าไปสงบ ชนแม้เหล่านั้นเป็นผู้ หายหิว ดับรอบแล้ว เพราะการดับไปแห่งผัสสะ ฯ

ยังไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมพร้อมสติที่ประจักษ์ในความเป็น อนัตตาของนามธรรมและรูปธรรม แต่ก็รู้โดยการศึกษาชั้นปริยัติ บางท่านบอกว่า ที่รู้ว่าเป็นนามธรรม เพราะว่าสัมผัสกระทบผัสสะ หรือมากระทบกับจักขุปสาท

แต่ว่าลักษณะของสภาพรู้ ซึ่งเป็นการเห็นในขณะนี้ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่รูปารมณ์ ซึ่งเป็นรูปที่ปรากฏทางตา แยกขาดจากกันนั้นเป็นอย่างไรร

เมื่อยังไม่ทราบ ผัสสะก็เป็นแต่เพียงความคิด เป็นแต่เพียงชื่อที่ใช้โดยเหตุผล เพราะฉะนั้น การที่จะประจักษ์ รู้ว่าเพราะผัสสะเป็นปัจจัยจริง ๆ ต้องหลังจากที่รู้ ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม จึงจะรู้ในความเป็นปัจจัยว่า ที่สภาพธรรมนั้น เกิดขึ้นปรากฏ ต้องมีปัจจัย และมีผัสสะ จึงจะสามารถเกิดขึ้นได้

เพราะฉะนั้น เรื่องของการประจักษ์ในสภาพธรรมที่มีจริง แม้แต่ผัสสะ ไม่ใช่ โดยขั้นการฟัง แต่โดยการที่ปัญญาจะต้องอบรมเพิ่มขึ้น มีความรู้มากขึ้นที่จะละคลาย การยึดถือนามธรรมและรูปธรรมมากขึ้น และเมื่อเป็นความรู้ทั่ว ก็เกื้อกูลอุปการะแก่ การที่จะละคลาย ไม่ยึดถือสภาพธรรมนั้นว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ แต่ให้ ทราบว่า ไม่ใช่โดยรู้ชื่อ แต่ว่าต้องเป็นการรู้โดยลักษณะ โดยปัญญาที่แทงตลอดใน สภาพธรรมที่กำลังปรากฏ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขวว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะเวทนาเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะเวทนานั้นเองดับ เพราะสํารอกโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปว่า

ภิกษุรู้เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ สุขเวทนา หรือทุกข์เวทนา กับอทุกขมสุข-เวทนาที่มีอยู่ทั้งภายในและภายนอกว่า เวทนานี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ มีความสาบสูญไปเป็นธรรมดา มีความทชุดโทรมไปเป็นธรรมดา ถูกต้องด้วยอุทยัพพญาณแล้ว เห็นความเสื่อมไปอยู่ ย่อมรู้แจ่มแจ้ง ความเป็นทุกข์ในเวทนานั้นอย่างนี้ เพราะเวทนาทั้งหลายสิ้นไปในนั่นเอง ทุกข์จึงไม่เกิด ฯ

นี่ก็อีกเหมือนกัน หลายท่านก็อยากจะฟังแต่เรื่องวิปัสสนาญาณว่า แต่ละญาณนั้นเป็นอย่างไร และที่พูดถึงกันมาก คือ อุทยัพพญาณ แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ภิกษุรู้เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง คือ สุขเวทนา หรือทุกข์เวทนา กับอทุกขมสุข-เวทนาที่มีอยู่ ทั้งภายในและภายนอกว่า เวทนานี้เป็นเหตุแห่งทุกข์ มีความสาบสูญไปเป็นธรรมดา มีความทชุดโทรมไปเป็นธรรมดา ถูกต้องด้วยอุทยัพพญาณแล้ว เห็นความเสื่อมไปอยู่ ย่อมรู้แจ่มแจ้ง ความเป็นทุกข์ในเวทนานั้นอย่างนี้ เพราะเวทนาทั้งหลายสิ้นไปในนั่นเอง ทุกข์จึงไม่เกิด

แต่บางท่านบอกว่า ข้ามนไป ไม่ต้องรู้ เมื่อไม่ต้องรู้ จะละได้อย่างไร

เวทนานี้สำคัญจริง ๆ และมีมากด้วย อยากได้สุขเวทนานั่นอยู่เรื่อย ๆ ไม่ได้มีใครปรารถนาทุกข์เวทนาเลย เวลาที่ทุกข์เวทนาเกิด ก็ไม่พอใจ ต้องการที่จะให้เกิดสุขเวทนาขึ้น โดยไม่ทราบว่าจะไม่ว่าจะเป็นสุขเวทนา หรือทุกข์เวทนา หรืออทุกขมสุข-เวทนา ก็เป็นแต่เพียงสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป ซึ่งก่อนที่จะประจักษ์การเกิดดับ ต้องรู้จริง ๆ ในสภาพธรรมที่กำลังเป็นความรู้สึกในขณะนี้ ข้ามนไม่ได้

แม้จะระลึกถึงลักษณะของนามประเภทนั้นบ้าง รูปประเภทนี้บ้าง ทางทวารนั้นบ้าง ทางทวารนี้บ้างแล้วก็จริง แต่อย่าคิดว่า สามารถที่จะแทงตลอดอริยสัจธรรมโดยไม่รู้เวทนา เพราะว่าบางท่านไม่ระลึกถึงลักษณะของเวทนา ความรู้สึกเลย

ถ้าเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติจะทราบว่า ตราบใดที่ยังไม่รู้ในลักษณะของเวทนา การยึดถือยึดมั่นในเวทนาว่าเป็นตัวตนก็ยังมีอยู่เต็ม เพราะสติไม่เคยระลึกถึงเลย ว่า ลักษณะของสุขเวทนาในขณะนั้น เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ลักษณะของทุกขเวทนาในขณะนั้น ก็เป็นแต่เพียงนามธรรมชนิดหนึ่ง ความรู้สึกเฉย ๆ ในขณะนี้ ถ้ามี ไม่มีรูปร่าง ไม่มีตัวตน ไม่มีสี สันต์ วัณณะใด ๆ ทั้งสิ้น แต่ท่านผู้ฟังก็สามารถจะรู้ได้ว่า เป็นความรู้สึกเฉย ๆ เพียงขณะที่กำลังรู้ ควรที่จะระลึกบ่อย ๆ ว่า เป็นแต่เพียงสภาพธรรมชนิดหนึ่งที่ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล เพื่อที่จะได้ขึ้นขึ้นในลักษณะของเวทนาชนิดต่าง ๆ เพื่อที่จะได้ละคลายการยึดถือในเวทนาแต่ละอย่างว่าเป็นตัวตน ไม่ข้าม อะไรที่ไม่เคยรู้ ก็ขอให้สติระลึกบ่อย ๆ เนือง ๆ ขึ้น

ถ. ที่อาจารย์ถามผู้ที่เจริญสติตามปกติในชีวิตประจำวันว่า สงสัยไหมว่า ที่ปฏิบัติไป เป็นรูปหรือเป็นนาม ผมครับ ปฏิบัติไป มีความสงสัยในปรมาตถ์ พยายามสังเกต สัมเพชก พิจารณา แต่ก็ไม่รู้เลยว่าเป็นอย่างไร ตามที่ผมได้ศึกษามานะว่า ขณะที่เคลื่อนไหว เหยียด หรือคู้ หรือยกของ ที่ตั้งหรือไหว ตามปริยัติแล้ว ลักษณะนั้นเป็นธาตุลุ่ม แต่ว่าขณะที่ยกของมีลักษณะที่ตั้งนั้น มีความจริงอยู่อย่างหนึ่ง คือ ขณะนั้นต้องมีกำลัง ถ้าไม่มีกำลังแล้วยกของไม่ไหวแน่

กำลังนี้เป็นของจริง เกิดขึ้นขณะที่ยกของ แต่ในรูป ๒๔ นั้นไม่มีคำว่ากำลัง ทำไมในปริยัติไม่มีชื่อนี้ กำลังไม่ใช่ปรมาตถ์หรืออย่างไร

ส. ลักษณะใดเป็นปรมาตถธรรม หมายความว่า มีสภาพลักษณะปรากฏ ไม่ใช่ชื่อปรากฏ กำลังมี ปรากฏไหม ถ้าปรากฏ ในขณะนั้นลักษณะที่ปรากฏเป็นอย่างไร ธาตุลุ่มก็มีกำลัง สามารถที่จะดัน ผลักไล่ ทำให้มีการเคลื่อนไหวต่าง ๆ ได้ ไม่ต้องเอาชื่อไปติด หรือเป็นห่วงเลย

ปรมาัตตธรรม หมายความว่า สภาพที่มีลักษณะปรากฏ โดยไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล มีลักษณะอาการต่าง ๆ ชนิด และคำที่ใช้กันอยู่ในทางโลก เป็นคำที่รวมสภาพปรมาัตตธรรมหลายลักษณะด้วยกัน ไม่ได้แยกออกเป็นลักษณะของปรมาัตตธรรมแต่ละชนิด เพราะว่าธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลมมันแยกจากกันไม่ได้

ที่ใดมีธาตุดิน ก็มีธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม ที่ใดมีธาตุไฟ ก็มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ที่ใดมีธาตุน้ำ ก็มีธาตุดิน ธาตุไฟ ธาตุลม ที่ใดมีธาตุลม ก็มีธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ แต่ว่าลักษณะของแต่ละธาตุนั้นก็แยกออกไป เพราะว่าเป็นรูปแต่ละรูป โดยสภาพของปรมาัตตธรรม แต่โดยชื่อ เป็นการรวมลักษณะของปรมาัตตหลาย ๆ อย่าง ไม่ได้แยกออกเป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละประเภท แต่ขณะที่สติเกิดระลึก รู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ จะรู้ในลักษณะที่เป็นปรมาัตตธรรม ไม่ใช่ชื่อ ซึ่งในขณะนั้นต้องมีลักษณะจริง ๆ ที่ปรากฏให้รู้ทางหนึ่งทางใด แล้วแต่ว่าจะเป็นทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ

ธาตุไฟ ก็ไม่ได้แยกไปจากธาตุลม รวม ๆ กันเป็นคำที่ใช้ว่า พลัง หรือกำลัง ซึ่งการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติจะรู้ว่า เป็นลักษณะของสภาพธรรมแต่ละชนิดที่ปรากฏแล้วก็ดับไป

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเข่ว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะตัณหาเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะตัณหานั่นเองดับ เพราะสํารอกโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างโดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

บุรุษผู้มีต้นหาเป็นเพื่อนสอง ท่องเที่ยวไปสิ้นกาลนาน ย่อมไม่ล่วงพ้นสังสาระอันมีความเป็นอย่างนี้ และความเป็นอย่างอื่นไปได้ ภิกษุรู้โทษนี้ว่า ต้นหาเป็นเหตุเกิดแห่งทุกข์ เป็นผู้มีต้นหาปราศจากไปแล้ว ไม่ถือมั่น มีสติ พึงเว้นรอบ ๆ

เห็นต้นหาเป็นเพื่อนสองในชีวิตประจำวันบ้างไหม อยู่คนเดียวจริง ๆ หรือเปล่า ในความคิดนึก มีคนนั้นคนนี้ รุนวายเป็นหลายคนหรือเปล่า หรือว่าเป็นแต่เพียงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแต่ละชนิดซึ่งเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยแล้วก็ดับไป เพราะฉะนั้น ต้องเห็นจริงในลักษณะของสภาพธรรม ซึ่งลักษณะของต้นหานั้นเป็นเพื่อนสอง อยู่ด้วยตลอดเวลา เฉพาะเวลาที่สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม ประกอบด้วยปัญญาที่คมกล้า จึงสามารถที่จะละยึดถือความยึดถือ นามธรรมและรูปธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้ มิฉะนั้นแล้ว ต้นหาจะทำให้ไม่ได้อยู่เพียงคนเดียว แต่ว่าจะอยู่กัน ๒ คน ๓ คน หลายคน เต็มโลกทีเดียว

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะอุปาทานเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะอุปาทานนั่นเองดับ เพราะสํารอกโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ภพย่อมมี เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย สัตว์ผู้เกิดแล้วย่อมเข้าถึงทุกข์ ต้องตาย นี่เป็นเหตุเกิดแห่งทุกข์ เพราะเหตุนี้ บัณฑิตทั้งหลายรู้แล้วโดยชอบ รู้ถึงความสิ้นไปแห่งชาติแล้ว ย่อมไม่ไปสู่ภพใหม่ เพราะความสิ้นไปแห่งอุปาทาน ฯ

เห็นอุปาทานบ้างไหม หรือว่าเห็นแต่ต้นหา ลักษณะของกิเลสมีหลายชั้นหลายระดับจริง ๆ ซึ่งผู้ที่มิปกติเจริญสติปัฏฐานจึงจะเห็นชัดตามความเป็นจริงว่า

ลักษณะของอุปาทานนั้น เหนียวแน่นแค่นั้น ยึดติดจริง ๆ แส่นยากที่จะละ เพราะว่า เป็นเรื่องที่ลึก และสะสมมาเนิ่นนานทีเดียว

เพราะฉะนั้น การที่จะสามารถดับเป็นสมุจเฉทได้ ต้องรู้จริง รู้ชัด ประจักษ์แจ้ง จึงจะละได้จริง ๆ ถ้าไม่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน จะไม่สามารถรู้ถึงความเหนียวแน่น ความลึก ความมีลักษณะอาการต่าง ๆ ของกิเลสต่าง ๆ ได้เลย

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขาว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์ อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะความริเริ่มเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะการริเริ่มนั่นเองดับ เพราะสํารอกโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ทุกข้ออย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะความริเริ่มเป็นปัจจัย เพราะ ความริเริ่มดับโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด ภิกษุรู้โทษนี้ว่า ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นเพราะ ความริเริ่มเป็นปัจจัย ดังนี้แล้ว สละคืนความริเริ่มได้ทั้งหมดแล้ว น้อมไปในนิพพานที่ไม่มีความริเริ่ม ถอนภวตัณหาขึ้นได้แล้ว มีจิตสงบ มีชาติสังสારะสิ้นแล้ว ย่อมไม่มี ภาพใหม่ ๆ

ท่านผู้ฟังทราบ หรือว่ารู้สึกตัวบ้างไหมว่า ริเริ่มอะไรบ้างในวันหนึ่ง ๆ หรือว่า ไม่ได้ริเริ่มอะไรเลย ริเริ่มอยู่ทุกขณะทีเดียว มีแต่เรื่องที่จะริ ที่จะเริ่ม ที่จะทำ ที่จะให้ เป็นไปอย่างนั้น ที่จะให้เป็นไปอย่างนี้ ในสิ่งที่ยังไม่เป็น ก็จะเป็น ให้เกิดขึ้น

๔๐๓

ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานที่จะรู้จริง ต้องเห็นว่า แม้ขณะนั้นก็เป็นแต่เพียงนามธรรมเท่านั้น รูปธรรมเท่านั้น และกดับไป ต้องให้ถึงความเป็นอย่างนี้ คือ รู้จริง ๆ ประจักษ์จริง ๆ ในสภาพชีวิตตามปกติตามธรรมดา โดยเห็นว่าเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมเท่านั้น จึงจะละคลาย และแทงตลอดได้

วันหนึ่ง ๆ หมุนเวียนเปลี่ยนไป เป็นอะไรบ้าง สารพัดอย่าง ไม่รู้ตัวเลย อยากจะริเริ่มอะไรอีกตั้งหลายอย่างก็ไม่รู้ว่า ขณะนั้นเป็นไปด้วยอำนาจความยึดถือในตัวตน ไม่ได้ระลึกรู้เลยว่า ลักษณะแม้ในขณะนั้น ก็เป็นเพียงนามธรรม หรือเป็นรูปธรรมที่ปรากฏ

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขาว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะอาหารเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะอาหารทั้งหมดนั้นเองดับ เพราะสํารอกโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะอาหารเป็นปัจจัย เพราะอาหารทั้งหลายดับโดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด ภิกษุผู้ตั้งอยู่ในธรรมผู้ถึงเวท รู้โทษนี้ว่า ทุกข์ย่อมเกิดขึ้นเพราะอาหารเป็นปัจจัย ดังนี้แล้ว กำหนดรู้อาหารทั้งปวง เป็นผู้อันค้นหาไม่อาศัยในอาหารทั้งหมด รู้โดยชอบซึ่งนิพพานอันไม่มีโรค พิจารณาแล้ว

เสพปัจจัย ๔ ย่อมไม่เข้าถึงการนับว่า เป็นเทวดาหรือมนุษย์ เพราะอาสวะทั้งหลายหมดสิ้นไป ฯ

ความหมายของอาหารที่ทรงแสดงไว้ โดยปรมาตมธรรมมีทั้งนามอาหาร และรูปอาหาร ซึ่งยังไม่กล่าวถึงในที่นี้ เพราะเป็นเรื่องที่จะต้องศึกษาอีกมาก แต่ให้ทราบว่ นามธรรมใด รูปธรรมใด นำมาซึ่งผล เป็นปัจจัยให้เกิดขึ้น นามธรรมนั้น รูปธรรมนั้น เป็นอาหาร เช่น เจตนาซึ่งเป็นกรรม ก็เป็นมโนสังขเจตนาหาร เพราะถึงแม้ว่าจะดับไป แล้วก็จริง แต่ก็เป็นอาหาร คือ นำมาซึ่งปฏิสนธิจิต และวิบากจิตในภายหลังได้

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขาว่ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ทุกข์ อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะความหวั่นไหวเป็นปัจจัย นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า เพราะความหวั่นไหวทั้งหลายนั้นเองดับไป เพราะสํารอก โดยไม่เหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ทุกข์อย่างใดอย่างหนึ่งทั้งหมด ย่อมเกิดขึ้นเพราะความหวั่นไหวเป็นปัจจัย เพราะความหวั่นไหวดับไม่มีเหลือ ทุกข์จึงไม่เกิด ภิกษุรู้โทษนี้ว่า ทุกข์ย่อมเกิดขึ้น เพราะความหวั่นไหวเป็นปัจจัย ดังนี้ เพราะเหตุนี้แล ภิกษุสละตัณหาแล้ว ดับสังขารทั้งหลายได้แล้ว เป็นผู้ไม่มีความหวั่นไหว ไม่ถือมั่น แต่นั้นพึงเว้นรอบ ฯ

ความหวั่นไหวนี้มีเป็นปกติ แต่รู้ไหมว่าเมื่อไร ก็เมื่อกิเลสเกิดขึ้น กระเพิ่มไป แล้ว หวั่นไหวไปแล้ว แล้วแต่ว่า จะเป็นไปด้วยกำลังของโลภะ หรือว่าด้วยกำลังของ โทสะ ซึ่งรู้ได้จริง ๆ เวลาที่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เป็นผลของการเป็นผู้ที่มีปกติ อบรมเจริญสติปัฏฐาน จากการระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมบ่อย ๆ รู้ชัด ตรง ถูกต้องตามลักษณะสภาพธรรมตามความเป็นจริง แม้ลักษณะของความหวั่นไหว

เพราะกิเลสต่าง ๆ ขณะนั้น ก็รู้ว่า เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย

บางคนห้วนไหวไปเสียตั้งมากมาย คนอื่นเห็น คนอื่นรู้ แต่คนที่ห้วนไหวไม่รู้เลยว่า กำลังของกิเลสพาให้ห้วนไหวไปถึงแค่นั้น และไม่ระลึกได้ด้วยว่า ห้วนไหวไปแล้วทั้งทางกาย ทั้งทางวาจามากแค่ไหน แต่ว่าบุคคลอื่นซึ่งเป็นผู้ที่มีปกติอบรมเจริญสติปัฏฐานจะรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมภายในที่เกิดกับตน และภายนอกที่เกิดกับบุคคลอื่นด้วย เพราะว่าในขณะนั้นไม่ได้หลงลืมสติ จึงรู้ในลักษณะอาการที่ปรากฏของนามธรรมและรูปธรรมในขณะนั้นได้ว่า เป็นความห้วนไหวถึงขั้นไหน

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขาว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ความดีนรณยอมมีแก่ผู้อันตณหา ทิฐิ และมานะอาศัยแล้ว นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า ผู้ที่ตณหา ทิฐิ และมานะไม่อาศัยแล้ว ย่อมไม่ดีขึ้น นี่เป็นข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ผู้อันตณหา ทิฐิ และมานะไม่อาศัยแล้ว ย่อมไม่ดีขึ้น ส่วนผู้อันตณหา ทิฐิ และมานะอาศัยแล้ว ถือนั่นอยู่ ย่อมไม่ล่วงพ้นสังสาระอันมีความเป็นอย่างนี้ และความเป็นอย่างอื่นไปได้ ภิกษุรู้โทษนี้ว่า เป็นภัยใหญ่ในเพราะนิสัย คือ ตณหา ทิฐิ และมานะทั้งหลายแล้ว เป็นผู้อันตณหา ทิฐิ และมานะไม่อาศัยแล้ว ไม่ถือนั่น มีสติ พึงเว้นรอบ ๆ

เคยเห็นมานะบ้างไหม มากหรือน้อย บางท่านมีมานะว่า ได้บรรลุในสิ่งที่ยังไม่ได้บรรลุ เห็นไหมว่า มานะนั้นมีหลายอย่าง ซึ่งอาศัยเหตุปัจจัยหลายทางด้วยกัน แม้ในธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ แต่เพราะเหตุว่ามีมานะจึงเกิดมานะว่า ได้บรรลุในธรรมที่ยังไม่ได้บรรลุ เพราะฉะนั้น การขัดเกลากิเลส จะต้องอบรมเจริญปัญญาที่จะรู้สภาพ

ธรรมตามความเป็นจริงมากมายสักเพียงไรว่าที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ เป็นสมุจเฉทจริง ๆ ซึ่งถ้าไม่รู้สภาพธรรมที่เกิดปรากฏตามปกติตามความเป็นจริง เยื่อใย ความยึดถือ ทั้งตัณหา ทิฐิ และมานะ ย่อมมีในนามธรรม และรูปธรรมที่เกิดตามปกติได้ เพราะขณะนั้นสติไม่เกิด ไม่ละว่า ลักษณะนั้นก็เป็นแต่เพียงนามธรรมเท่านั้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขาว่า การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า อรูปภพละเอียดกว่ารูปภพ นี่เป็นข้อที่ ๑ การพิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ว่า นิโรธละเอียดกว่าอรูปภพ นี่เป็นข้อ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

สัตว์เหล่าใดผู้เข้าถึงรูปภพ และตั้งอยู่ในรูปภพ สัตว์เหล่านั้น เมื่อยังไม่รู้ชัด ซึ่งนิพพาน ก็ยังเป็นผู้จะต้องมาสู่ภพใหม่ ส่วนชนเหล่าใดกำหนดรู้รูปภพแล้ว (ไม่) ดำรงอยู่ด้วยดีในรูปภพ ชนเหล่านั้นย่อมไปในนิพพานทีเดียว เป็นผู้ละมัจจุเสียได้ ฯ

ตลอดทั่วไปหมด ไม่ว่าที่ไหน เป็นลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่สติจะต้องระลึกได้ตามความเป็นจริง จึงจะละได้

ไม่ว่าท่านผู้ฟังจะเจริญกุศล เกิดในสวรรค์ หรือว่าอบรมเจริญสมณภาวนาเกิดเป็นรูปพรหม หรืออรูปพรหมก็ตาม ก็จะต้องเป็นผู้ที่รู้ชัดในสภาพธรรม มิฉะนั้นก็ยังเป็นผู้ที่ต้องมาสู่ภพใหม่ เพราะว่ายังมีปัจจัยที่จะให้วนเวียนไปในสังสารวัฏฏ์

ข้อความต่อไป เป็นเรื่องความเห็นผิดคลาดเคลื่อนของผู้ที่ยังไม่รู้แจ้งอริยสัจธรรม ย่อมมีความเห็นตรงกันข้ามกับผู้ที่รู้แจ้งอริยสัจธรรมแล้ว ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ฯลฯ พึงตอบเขาว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นามรูปที่โลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ที่หมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา

และมนุษย์จึงเห็นว่า นามรูปนี้เป็นของจริง พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นามรูปนั้นเป็นของเท็จ นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นิพพานที่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ที่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์จึงเห็นว่า นิพพานนี้เป็นของเท็จ พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นิพพานนั้นเป็นของจริง นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นเนื่อง ๆ ซึ่งธรรมเป็นธรรม ๒ อย่าง โดยชอบอย่างนี้ ฯลฯ

พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

ท่านผู้มีความสำคัญในนามรูป อันเป็นของมิใช่ตนว่าเป็นตน จงดูโลกพร้อมทั้งเทวโลก ผู้ยึดมั่นแล้วในนามรูป ซึ่งสำคัญนามรูปนี้ว่าเป็นของจริง ก็ชนทั้งหลายย่อมสำคัญ (นามรูป) ด้วยอาการใด ๆ นามรูปนั้น ย่อมเป็นอย่างอื่นไปจากอาการที่เขาสำคัญนั้น ๆ นามรูปของผู้ที่นั่นแล เป็นของเท็จ เพราะนามรูปมีความสาบสูญไปเป็นธรรมดา นิพพานมีความไม่สาบสูญไปเป็นธรรมดา พระอริยเจ้าทั้งหลายรู้นิพพานนั้นโดยความเป็นจริง พระอริยเจ้าเหล่านั้นแล เป็นผู้หายหิว ดับรอบแล้ว เพราะตรัสรู้ของจริง ฯ

ท่านผู้ฟังพิสดารได้ใช้ใหม่ว่า สำหรับท่านในขณะนี้ นามรูปเป็นของจริง หรือว่าเป็นของเท็จ ถ้านามรูปเป็นของจริง นิพพานเป็นของเท็จ ถ้านามรูปเป็นของเท็จ นิพพานเป็นของจริง

ถ้าไม่ประจักษ์ว่า เป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมที่แยกขาดออกจากกันจริง ๆ แต่ละทวาร ก็ยังปรากฏเหมือนไม่ดับ ยังเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตน เป็นโลก เป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ

เวลาที่เห็นสภาพธรรมซึ่งเป็นนามเป็นรูป แต่ปรากฏลักษณะของความเป็นตัวตน ซึ่งความจริงไม่ได้เป็นอย่างนั้น ความจริงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และดับไป และมีปัจจัยที่จะให้นามชนิดใด รูปชนิดใดเกิด ก็เป็นเฉพาะลักษณะของนามชนิดนั้น รูปชนิดนั้นจริง ๆ

ถ้าปรากฏว่า ยังสืบทอดติดกันแน่น เป็นโลก เป็นวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ก็แสดงให้เห็นว่า แม้นามรูปมีลักษณะเกิดขึ้นปรากฏ แต่เป็นเท็จสำหรับผู้ที่ไม่เห็นว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล เพราะเหตุว่าไม่ได้เห็นจริงตามลักษณะที่แท้จริงของนามรูปนั้น ๆ ถ้าตราบใดที่ยังเห็นอย่างนี้อยู่ นิพพานก็เป็นของเท็จสำหรับบุคคลนั้น เพราะไม่ประจักษ์แจ้งในลักษณะของนิพพาน

แต่เมื่อไรนามรูปที่กำลังปรากฏ สลายจากการเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ที่เคยเห็นเป็นอย่างนั้น และประจักษ์ชัดในลักษณะของนามรูปว่า ที่เห็นเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลนั้นไม่จริง ที่กำลังปรากฏอยู่ เป็นแต่เพียงลักษณะของรูปที่สามารถจะปรากฏได้ทางตาเมื่อกระทบกับจักขุปสาทเท่านั้น ต่อเมื่อใดเห็นว่า นามรูปที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล โดยสภาพที่แท้จริงไม่ใช่อย่างนั้น เมื่อนั้นนิพพานก็จะเป็นของจริง

เพราะฉะนั้น ความเห็นต้องให้ถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ยังมีความเห็นผิดหลงเหลืออยู่มากมายสักเท่าไร ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็เพียรที่จะระลึก เพื่อบริกรรมตามความเป็นจริงของนามนั้น ๆ ของรูปนั้น ๆ เพื่อที่จะได้เห็นว่าเป็นตัวตนนั้นแท้ และนิพพานก็จะเป็นของจริงสำหรับพระอริยเจ้าที่รู้แจ้งในอริยสัจธรรมแล้ว

แสดงให้เห็นว่า พระธรรมโดยละเอียดย่อมเกื้อกูลให้สติเกิดขึ้น มนสิการให้ตรงตามพระพุทธประสงค์ที่ได้ทรงแสดงธรรมโดยละเอียดไว้ ให้รู้ในสภาพธรรมของนามรูปจริง ๆ ไม่เหมือนกับที่เคยยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ซึ่งตราบใดที่ยังยึดถืออย่างนั้น ก็เป็นความเห็นผิด

การมนสิการในลักษณะสภาพธรรม ต้องสะสมอบรมจนกว่าจะเป็นความรู้ชัดจริง ๆ ความคิดนึก ความคาดคะเน ความคิดคำนึงมีกันได้ แต่ว่าความละเอียดที่จะพิจารณาจริงในลักษณะของสภาพธรรมนั้นเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ซึ่งจะต้องสะสมอบรมด้วยการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐานจริง ๆ

ท่านผู้ฟังคงจะเคยได้ยินถ้อยคำ หรือแม้บทเพลงที่ว่า โลกมายา มีใครบ้างที่ไม่รู้ ไม่เคยได้ยินเลยว่า โลกนี้เป็นมายา พุटक้นบอย บทเพลงหลายบทก็จะเป็นเรื่องความไม่เที่ยง ความแปรผัน ความเปลี่ยนแปลงของจิตใจ ของโลก ของทะเล ของดิน ฟ้าอากาศต่าง ๆ ให้เห็นความเป็นมายา ความเปลี่ยนแปลง แต่แม้ว่าจะรู้บ้างถึงกับกล่าวถ้อยคำอย่างนี้ก็จริง แต่เพราะขาดการมนสิการในเหตุผล และการศึกษาในข้อปฏิบัติ เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะรู้บ้างอย่างนี้ ก็ทำให้เพิ่มกิเลส หรือสะสมความเห็นผิดต่อไปได้ โดยการกล่าวว่า เมื่อโลกไม่เที่ยงเป็นมายาอย่างนี้ เพราะฉะนั้น ก็อย่าไปเดือดร้อนเลย มาสนุกสนานรื่นเริงกันเถอะ

เพราะฉะนั้น แม้ว่าจะมีความรู้บ้างในเรื่องของความไม่เที่ยง ในความเป็นมายา ในความแปรปรวนของสภาพธรรม แต่ขึ้นอยู่กับการมนสิการโดยละเอียดของแต่ละคนว่า ประโยชน์จริง ๆ ของการรู้อย่างนี้คืออะไร รู้อย่างนี้แล้วก็อย่าไปกังวลเดือดร้อนเลย มาสนุกสนานกันเสียเถอะ นั่นก็ไม่ได้ประโยชน์จริง ๆ จากความรู้อย่างนี้

แต่ถ้ารู้อย่างนี้ และศึกษาให้เข้าใจว่า มีทางใดที่จะประจักษ์ชัดในสภาพที่แท้จริงของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งปรากฏเป็นมายา เป็นความเท็จ และเกิดปัญญาที่จะประพฤติปฏิบัติ จนสามารถที่จะรู้แจ้งในสภาพธรรมนั้นได้ จะเป็นประโยชน์กว่าการที่จะรู้เพียงเล็กน้อย และไม่มนสิการให้ปัญญาเพิ่มขึ้น

ข้อความต่อไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ถ้าจะพึงมีผู้ถามว่า การพิจารณาเห็นธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างเนื่อง ๆ โดยชอบ จะพึงมีโดยปริยายอย่างอื่นบ้างไหม พึงตอบเขาว่า พึงมี ถ้าเขาถามว่าพึงมีอย่างไรเล่า พึงตอบเขาว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อภิธรรมมณฑลที่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ที่หมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์เล็งเห็นว่าเป็นสุข พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นั่นเป็นทุกข์ นี่เป็นอนุปัสสนาข้อที่ ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นิพพานที่โลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ที่หมู่
สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์เล็งเห็นว่า นี่เป็นทุกข์ พระอริยเจ้า
ทั้งหลายเห็นด้วยดีแล้วด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงว่า นั่นเป็นสุข นี่เป็น
อนุปัสสนาข้อที่ ๒

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้พิจารณาเห็นธรรมเป็นธรรม ๒ อย่างโดยชอบ
เนื่อง ๆ อย่างนี้ ไม่ประมาท มีความเพียร มีใจเด็ดเดี่ยว พึงหวังผล ๒ อย่าง อย่าง
ใดอย่างหนึ่ง คือ อรหัตตผลในปัจจุบันนี้ หรือเมื่อยังมีความถือมั่นเหลืออยู่ เป็น
พระอนาคามี ฯ

๔๐๔

พระผู้มีพระภาคผู้สุคตศาสดา ครั้นตรัสไวยาภรณ์ภาษิตนี้จบลงแล้ว จึงได้ตรัสคาถาประพันธ์ต่อไปอีกว่า

รูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ และธรรมารมณ์ ล้วนน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ มีประมาณเท่าใด โลกกล่าวว่ามียอ ธรรม ๖ อย่างเหล่านี้ โลกพร้อมทั้งเทวโลก สมมติกันว่าเป็นสุข แต่ว่าธรรมเป็นที่ดับอารมณ์ ๖ อย่างนี้ ชนเหล่านั้นสมมติกันว่าเป็นทุกข์

ความดับแห่งเบญจขันธ์ พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นว่าเป็นสุข ความเห็นขัดแย้งกันกับโลกทั้งปวงนี้ ย่อมมีแก่บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นอยู่

ชนเหล่าอื่นกล่าววัตถุทุกาไโดยความเป็นสุข พระอริยเจ้าทั้งหลายกล่าววัตถุทุกานั้นโดยความเป็นทุกข์

ชนเหล่าอื่นกล่าวนิพพานไโดยความเป็นทุกข์ พระอริยเจ้าทั้งหลายผู้รู้แจ้งกล่าวนิพพานนั้นโดยความเป็นสุข ท่านจงพิจารณาธรรมที่รู้ได้ยาก ชนพาลทั้งหลายผู้ไม่รู้แจ้งพากันลุ่มหลงอยู่ในโลกนี้

ความมืดตื้อย่อมมีแก่ชนพาลทั้งหลายผู้ถูกอวิชชาหุ้มห่อแล้ว ผู้ไม่เห็นอยู่ ส่วนนิพพานเป็นธรรมชาติเปิดเผยแก่สัตบุรุษผู้เห็นอยู่ เหมือนอย่างแสงสว่าง ฉะนั้น

ชนทั้งหลายเป็นผู้คั่นคว่า ไม่ฉลาดต่อธรรม ย่อมไม่รู้แจ้งนิพพานที่มีอยู่ในที่ใกล้

ชนทั้งหลายผู้ถูกภวราคะครอบงำแล้ว แล่นไปตามกระแสภวตัณหา ผู้เข้าถึงวัฏฏะอันเป็นบ่วงแห่งมารเนื่อง ๆ ไม่ตรัสรู้ธรรมนี้ได้โดยง่าย

นอกจากพระอริยเจ้าทั้งหลาย ใครหนอย่อมควรจรรู้บท คือ นิพพานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายตรัสรู้ดีแล้ว พระอริยเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ไม่มีอาสวะ เพราะรู้โดยชอบ ย่อมปรินิพพาน ฯ

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสไวยากรณ์ภาสิตนี้จบลงแล้ว ภิกษุเหล่านั้นมีใจชื่นชม ยินดีภาสิตของพระผู้มีพระภาค ก็และเมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสไวยากรณ์ภาสิตนี้อยู่ จิตของภิกษุประมาณ ๖๐ รูป หลุดพ้นแล้วจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่ถือมั่น ดังนี้แล ฯ

จบทวยตานุปัสสนาสู่ครั้งที่ ๑๒

ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ผลของการเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ แม้ขณะที่ได้ฟัง พระธรรมเทศนานี้ ก็สามารถที่จะดับกิเลสเป็นสมุจเฉทได้

ในคราวก่อนได้สนทนากับท่านผู้ฟังท่านหนึ่ง ท่านกล่าวว่า แม้ว่าท่านจะเป็น ผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน แต่ท่านก็ยังไม่อยากถึงนิพพาน เป็นความจริงใช่ไหม

เพราะฉะนั้น ก่อนปรารภนาที่จะถึงนิพพาน ก็ควรจะารู้สภาพของจิตใจตาม ความเป็นจริงว่า ยังเป็นผู้ที่มีกิเลสมากมายเพียงใด และการที่จะละคลายกิเลสที่มี มากนั้น จะต้องอาศัยสติที่ระลึกถึงลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง จนเป็นความรู้จริง ๆ เพิ่มขึ้น ซึ่งถ้าไม่ปฏิบัติอย่างนี้ ไม่อบรมเจริญอย่างนี้ ก็ไม่ สามารถที่จะดับกิเลสได้

บางท่านหวังแต่เพียงว่า อยากจะทำวิปัสสนาเพื่อละความโกรธ แต่โลภะไม่ละ หรืออย่างไร จะละแต่ความโกรธ เพราะไม่ชอบเวลาที่มีความขัดเคือง ขุ่นเคืองใจ เกิดขึ้น เห็นว่าไม่สบายใจ ไม่เป็นสุข เพราะฉะนั้น บางคนก็ปรารภนาที่จะทำวิปัสสนา เพื่อจะละความโกรธโดยไม่คำนึงถึงความโลภ ความยินดีพอใจทางตา ทางหู ทาง จมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ

ถ้าไม่โกรธ แต่ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ โลภะมี หรือเปล่าในขณะนั้นก็ไม่มี ชอบโลภะ ไม่ชอบโทสะ ซึ่งที่ถูกต้องแล้ว ต้องตรงต่อความเป็น จริงว่า มีกิเลส ไม่ว่าจะเป็นโลภะ โทสะ โมหะ มานะ อิดสา มัจฉริยะ ประการใด ๆ ก็ตาม แม้ความไม่รู้ในลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏก็เป็นกิเลส ที่จะต้องละ ต้องขัดเกลา เป็นความรู้ที่เพิ่มขึ้น จึงจะดำเนินไปสู่ทางที่จะประจักษ์ชัดในลักษณะของ

นามธรรมและรูปธรรม เมื่อประจักษ์ว่า เป็นทุกข์เพราะเกิดขึ้นและดับไป เมื่อนั้นจึงจะเห็นว่า นิพพานเป็นสภาพธรรมที่สงบ ที่เป็นสุขอย่างแท้จริง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เพิ่งเริ่มเจริญสติ จะต้องรู้สภาพธรรมที่เกิดขึ้นกับตนตามปกติตามความเป็นจริง และจะเห็นว่า จากความที่ไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมซึ่งเปรียบเหมือนความมืดสนิทนั้น ก็มีแสงสว่างกลาง ๆ ที่เริ่มจะปรากฏ คือ รู้ลักษณะว่า สภาพธรรมนั้นเป็นนามธรรม สภาพธรรมนี้เป็นรูปธรรม ค่อย ๆ อบรมให้เป็นความรู้ที่เจริญขึ้น และไม่ทิ้งหนทาง มีความเข้าใจถูกในข้อปฏิบัติที่จะทำให้รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมยิ่งขึ้น ไม่หันไปสู่อุปปัตติอื่น

แม้ว่าสติจะเกิดน้อย ปัญญาจะไม่มาก แต่เมื่อรู้ว่า สติเกิดได้เป็นปกติในชีวิตประจำวัน เมื่อสติสามารถจะเกิดได้ ปัญญาที่ย่อมสามารถจะรู้ได้ในวันหนึ่ง เพราะฉะนั้น ก็อบรมเจริญปัญญาที่จะทำให้รู้ชัดในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมโดยทั่วทั้งทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ จนสามารถที่จะเป็นพละ ประจักษ์แจ้งแทงตลอดในลักษณะสภาพธรรมที่กำลังปรากฏได้

จากข้อความใน **ขุททกนิกาย สุตตนิบาต ทวยตานุปัสสนาสูตร** ที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า รูป เสียง กลิ่น รส ผัสสะ และธรรมารมณ์ ล้วนน่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ มีประมาณเท่าใด โลกกล่าวว่ามียอยู่

จริงไหมที่ยังไม่อยากถึงนิพพาน

ผู้ที่ยังติดในโลก ยังพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ ก็เพราะเห็นว่ารูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงพะนั้น เป็นที่น่าปรารถนา น่าใคร่ น่าพอใจ สามารถที่จะพรรณนากันได้ไม่จบสิ้นถึงความน่าพอใจของรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงพะ น่าดู น่าเพลิดเพลินไปหมดทุกอย่าง สีสวย เสียงก็เพราะ กลิ่นก็หอม รสก็อร่อย อย่างนี้จะไปถึงนิพพานได้ไหม ก็ยัง

เป็นเรื่องที่จะต้องรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง รู้ว่าเป็นนามธรรม เป็นรูปธรรมเสียก่อน และภายหลังเมื่อปัญญาสมบูรณ์ขึ้น ก็จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า นามธรรมและรูปธรรมแต่ละอย่างนั้น เกิดขึ้นและดับไป

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อารมณ์ ๖ อย่างเหล่านี้ โลกพร้อมทั้งเทวโลก สมมติกันว่าเป็นสุข ก็เพราะไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง จึงสมมติกันว่าเป็นสุข

แต่ว่าธรรมเป็นที่ดับอารมณ์ ๖ อย่างนี้ ชนเหล่านั้น สมมติกันว่าเป็นทุกข์

ถ้าไม่ได้รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ที่น่าใคร่ นำปรารถนา ที่กำลังพอใจอยู่ ก็เป็นทุกข์ เดือดร้อนจริง ๆ ที่จะได้ไม่ได้ประสบกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ที่น่าพอใจ

ความดับแห่งเบญจขันธ์ พระอริยเจ้าทั้งหลายเห็นว่าเป็นสุข ความเห็นขัดแย้งกันกับโลกทั้งปวงนี้ ย่อมมีแก่บัณฑิตทั้งหลายผู้เห็นอยู่ ชนเหล่านี้กล่าววัตถुकามใดโดยความเป็นสุข พระอริยเจ้าทั้งหลายกล่าววัตถुकามนั้นโดยความเป็นทุกข์

เพราะว่าสภาพที่แท้จริงเกิดขึ้นแล้วก็ดับไป

ชนเหล่านี้กล่าวนิพพานใดโดยความเป็นทุกข์ พระอริยเจ้าทั้งหลายผู้รู้แจ้งกล่าวนิพพานนั้นโดยความเป็นสุข ท่านจงพิจารณาธรรมที่รู้ได้ยาก

ปรากฏอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่ถ้าไม่มีสภาพรู้ทางตา คือ ไม่มีการเห็น โลกสี่สังวณณะต่าง ๆ ก็ปรากฏไม่ได้ ที่จะปรากฏเป็นโลก เป็นจักรวาลกว้างใหญ่นี้ จะปรากฏไม่ได้เลย ถ้าไม่มีสภาพธรรมที่เห็นเป็นสภาพธรรมที่รู้ทางตา เสียงก็เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีสภาพรู้ เสียงก็ไม่ปรากฏ

แต่ว่าทั้ง ๆ ที่สภาพธรรมเกิดขึ้นและดับไปแต่ละลักษณะสืบต่อกันอย่างรวดเร็ว พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ท่านจงพิจารณาธรรมที่รู้ได้ยาก ชนพาลทั้งหลายไม่รู้แจ้งพากันลุ่มหลงอยู่ในโลกนี้ ความมืดตื้อย่อมมีแก่ชนพาลทั้งหลาย ผู้ถูกอวิชชาห่อหุ้มแล้ว ผู้ไม่เห็นอยู่ ส่วนนิพพานเป็นธรรมชาติเปิดเผยแก่สัตว์บุรุษผู้เห็นอยู่ เหมือนอย่างแสงสว่าง ฉะนั้น

ขณะนี้นามธรรมและรูปธรรมแต่ละลักษณะปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ถ้าสติไม่เกิด ไม่รู้จริง ๆ ว่า ลักษณะใดเป็นนามธรรม ลักษณะใดเป็นรูปธรรม ขณะที่กำลังเห็นอย่างนี้ หรือว่าขณะที่กำลังได้ยิน ถ้าสติไม่เกิด ไม่สำเนียง ไม่พิจารณา ไม่แยกลักษณะของนามธรรมออกจากลักษณะของ

รูปธรรมตามความเป็นจริง จะไม่รู้เลยว่า ลักษณะใดเป็นนามธรรม ลักษณะใดเป็นรูปธรรม

ท่านที่มักจะพูดถึงเรื่องการดู การทำ และวิปัสสนาญาณ แต่ไม่พูดเลยเรื่องการรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะเหตุใดจึงไม่พูดเรื่องปัญญา หรือความรู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏ

พูดแต่เรื่องดู เรื่องทำวิปัสสนา เรื่องวิปัสสนาญาณ แต่มีความรู้อะไรในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่กำลังปรากฏในขณะนี้ ทางตาที่กำลังเห็น ทางหูที่กำลังได้ยิน ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ก็ย่อมมีแต่ความไม่รู้ ยังคงไม่รู้อยู่ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมต่าง ๆ เหล่านี้

จะหลอกตัวเองได้ใหม่ว่ารู้แล้ว ถ้าพยายามหลอกตัวเองว่ารู้แล้ว ว่าเป็นนามธรรมเท่านั้น เป็นรูปธรรมเท่านั้น จะเกิดความสงสัยใหม่ว่า กำลังเห็นที่ว่าเป็นนามธรรม เป็นสภาพรู้ มีลักษณะอย่างไร แยกขาดจากสิ่งที่ปรากฏทางตา ที่เป็นลักษณะของรูปที่ปรากฏอย่างไร

ถ้าจะหลอกตัวเอง ก็คงหลอกได้ไม่นาน ความสงสัยจะเกิดขึ้น ปรากฏเป็นความไม่รู้ในลักษณะของสภาพเห็นที่กำลังเห็น และสิ่งที่กำลังปรากฏว่า เป็นนามธรรมอย่างไร เป็นรูปธรรมอย่างไร

ถ้าสติไม่เกิดจริง ๆ ปัญญาไม่รู้จริง ๆ แต่บอกว่ารู้แล้ว หลอกไปได้ไม่นาน ความสงสัยก็ต้องเกิดขึ้น เพราะฉะนั้น เรื่องของสภาพธรรม ต้องเป็นเรื่องที่อบรมเพื่อความรู้อย่างไร ไม่ใช่เป็นเรื่องที่ท่านอยากแต่จะทำ ขอให้บอกเถอะว่าทำอย่างไร แต่ว่าไม่ได้รู้จากขั้นของการฟังในลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง ที่สติจะต้องระลึกรู้เนื่อง ๆ บ่อย ๆ จนเป็นความรู้ชัดขึ้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ชนทั้งหลายเป็นผู้คั่นคว่ำ ไม่ฉลาดต่อธรรม ย่อมไม่รู้แจ้งนิพพานที่มีอยู่ในที่ใกล้ เพราะเหตุว่า ถ้าไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมที่ใกล้ที่สุด คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ใกล้ที่สุด คือ ในขณะนี้ ตาขณะนี้ หูขณะนี้

จุกขณะนี้ ลื่นขณะนี้ กายขณะนี้ ใจขณะนี้ ถ้าไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงในขณะนี้ ก็คิดว่า จะต้องเป็นอย่างอื่นที่ยังไม่ปรากฏในขณะนี้

จนทั้งหลายผู้ถูกภวราคะครอบงำแล้ว แล่นไปตามกระแสภวตัณหา ผู้เข้าถึงวิมุตติอันเป็นบ่วงแห่งมารเนื่อง ๆ ไม่ตรัสรู้ธรรมนี้ได้โดยง่าย

นอกจากพระอริยเจ้าทั้งหลาย ใครหนอย่อมควรจะรู้บท คือ นิพพานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายตรัสรู้ดีแล้ว พระอริยเจ้าทั้งหลายเป็นผู้ไม่มีอาสวะ เพราะรู้โดยชอบ ย่อมปรินิพพาน ฯ

เพราะฉะนั้น อย่าคิดว่าจะถึงนิพพานพองนี้ โดยการนั่งสักหน่อย หรือว่าพยายามที่ให้จิตเป็นสมาธิ แต่ที่ไม่รู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามปกติตามความเป็นจริง

การบรรลุนิพพานจะไม่ง่ายอย่างนั้นเลย เพราะเหตุว่าต้องเป็นปัญญาจริง ๆ เริ่มตั้งแต่รู้ว่า ขณะไหนมีสติ เพราะเหตุใดจึงรู้ว่า ขณะนั้นเป็นสติ มีสติ และขณะไหนหลงลืมสติ ต่างกับขณะที่มีสติอย่างไร

และเมื่อมีสติแล้ว ระลึกรู้ลักษณะของสภาพธรรมใดเพิ่มขึ้น มากขึ้น ที่จะละความไม่รู้ ละข้อปฏิบัติที่ผิด และดำเนินไปตามหนทางข้อปฏิบัติที่จะรู้ความจริงของสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยได้

เพราะฉะนั้น ไม่เป็นเรื่องแปลก ถ้าท่านผู้ใดเริ่มเจริญสติปัฏฐานแล้ว แต่ยังไม่อยากถึงนิพพาน ก็เป็นความจริง เป็นเครื่องวัดที่แสดงให้เห็นว่า ยังมีความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ

เมื่อเห็นว่าตนเองมีความยินดีติดข้องในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะมากเท่าไร ก็เจริญสตีบรม เพื่อจะรู้ชัด เพื่อละ แต่ไม่ใช่โดยการทำอย่างอื่น

สภาพธรรมใดก็ตามที่เกิดขึ้น ต้องมีเหตุปัจจัยทำให้เกิดขึ้นทั้งสิ้น ความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะ เมื่อมีเหตุปัจจัยที่จะเกิด เพราะว่ากิเลสในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงพะยังมีอยู่ ความยินดีพอใจในรูป เสียง กลิ่น รส โณภูมิจึงพะก็เกิด

แต่พร้อมกันนั้น การได้สดับตรับฟัง และการเห็นคุณประโยชน์ของสติก็มี ก็ เป็นปัจจัยให้สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรม สะสมอบรมการที่จะระลึกรู้ ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมไปเรื่อย ๆ เพราะมีเหตุปัจจัยที่จะให้สติเกิด

เพราะฉะนั้น ยิ่งอบรมเจริญสติปฏิฐานมากเท่าไร ก็ จะเห็นความจริงว่า สภาพ ธรรมทั้งหมดนั้นเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยทั้งสิ้น ถ้ายังไม่ประจักษ์ชัดในลักษณะของ นามธรรมและรูปธรรม ก็ย่อมเป็นความไม่รู้บ้าง เป็นความสงสัยบ้าง เป็นความยินดี พอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโผฏฐัพพะบ้าง

แต่เมื่อมีความรู้มากขึ้น การยึดถือสภาพนามธรรมและรูปธรรมเหล่านั้นว่า เป็น ตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ก็จะค่อย ๆ ถอยลง คลายลง ละไป บรรเทาไป จนกว่า จะประจักษ์สภาพธรรมตามความเป็นจริง ดับความเห็นผิดที่ยึดถือนามธรรมและ รูปธรรมว่า เป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลได้

ถ. ผมได้สนทนากับสหายธรรมหลายคน que เข้าใจสภาพของนิพพานผิด ทั้ง ๆ ที่พระพุทธองค์ก็ตรัสว่า ลักษณะของนิพพานนั้น หหมดเหตุ หหมดปัจจัย เมื่อตาย แล้วก็ไม่มืเหตุไม่มีปัจจัยให้เกิด แต่ยังมีอีกหลายคน que เข้าใจว่า เมื่อขันธ ๕ ดับไป แล้ว ก็ยังมีวิญญาณอีกดวงหนึ่งขึ้นไปสู่บนสวรรค์ และไม่ต้องลงมาตลอดกับ ไม่ต้องลงมา รับทุกข์เวทนา คน que เข้าใจลักษณะของนิพพานแบบนี้ก็มี และเคยได้ยินบางคนบอกว่า ถ้านิพพานนั้นดับสูญ เขาก็ไม่ยอมไปนิพพานเหมือนกัน

ส. ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า ความเห็นผิดมีมากมายหลายขั้นทีเดียว เห็นผิด คิดว่านิพพานเป็นสถานที่บรมสุข แม้ว่าจะสิ้นชีวิตลงแล้ว ก็ยังมีวิญญาณที่เที่ยงไป เสวยสุขในนิพพาน นั้นเป็นความเห็นผิดประการหนึ่ง ถ้าเป็นอย่างนั้นจริง เมื่อมี วิญญาณเกิดขึ้น วิญญาณนั้นก็ตองดับ เป็นสภาพที่ไม่เที่ยง ไม่ใช่สุขที่แท้จริง เพราะวาเกิดขึ้นแล้วดับไป เพราะฉะนั้น ก็ไม่ใช่ปริญิพพานจริง ๆ

๔๐๕

เพราะฉะนั้น ถ้าตราบได้ยังไม่ประจักษ์ในลักษณะของสภาพธรรม คือ นามธรรมและรูปธรรม จะมีความเห็นผิดเกิดมากมายหลายประการ เนื่องมาจากการไม่รู้ในลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมตามความเป็นจริง และไม่ใช่มีแต่ความเห็นผิดเท่านั้น กิเลสอื่นที่ยังมีปัจจัยที่จะให้เกิด ก็เกิดขึ้น เมื่อได้ปัจจัยควรแก่กิเลสนั้น ๆ ที่ จะเกิด กิเลสนั้น ๆ ก็เกิด ซึ่งเป็นชีวิตปกติประจำวัน

ไม่ว่าจะเป็นกาย หรือวาจา หรือใจ ย่อมประกอบไปด้วยกิเลสนานาประการ โดยเฉพาะในเรื่องของวาจา ในเรื่องของคำพูด ตราบได้ที่ยังไม่รู้ลักษณะของสภาพ ธรรมตามความเป็นจริง วจีทุจริตประการต่าง ๆ ย่อมมี ซึ่งเป็นคำพูดที่มีอยู่เป็นปกติ ซึ่งท่านผู้ฟังจะสังเกตได้ว่า ขณะใดที่คำพูดนั้นเป็นไปเพราะอกุศลจิตแล้ว คำพูด เหล่านั้นเป็นวจีทุจริต ในทางที่หวังในลาภบ้าง คำพูดอย่างนี้มีไหม

เมื่อหวังลาภ บางครั้ง บางขณะ ก็มีการพูดยกยอ ไม่ใช่เป็นการชมด้วยความ จริงใจ แต่เป็นไปด้วยกิเลส ทำให้มีวาจาที่เป็นไปเพราะหวังในลาภ เป็นการพูดยกยอ บ้าง หรือว่าเป็นการพูดผูกพันต่าง ๆ บ้าง มีการพูดแนะ หรือว่าบางครั้งก็เป็นการพูด ใช้อวด บางครั้งก็เป็นการพูดเปรียบเปรย บางครั้งก็พูดกระทบ บางครั้งก็พูดเสียดแทง ให้เจ็บช้ำน้ำใจ บางครั้งก็ด่าว่า สบประมาทต่าง ๆ หวังที่จะให้อับยศ บางครั้งก็พูด เหน็บแนม หรือแม้คำพูดที่ล้อ เมื่อเป็นอกุศลจิตที่มีกำลัง ก็เป็นการพูดล้อเปรยกระทบ บางครั้งก็เป็นคำพูดที่อำพรางความจริง เป็นคำพูดที่บ่นว่า พูดประชด หรือว่าพูด โพนทะนา

นี่เป็นวาจาที่เกิดขึ้นเพราะกิเลส ทำให้ปรากฏสภาพลักษณะต่าง ๆ ซึ่งถ้าเป็น ผู้ที่มีปกติเจริญสติ รู้ได้ทันทีว่า ถ้าเกิดคำพูดอย่างนั้นขึ้น จิตในขณะนั้นเป็นอกุศล อย่างไร

ผู้ที่จับบวชวิสุทธิได้ต้องเป็นพระอริยเจ้า และพระโสดาบันบุคคลซึ่งเป็นพระอริยเจ้าที่ดับทิฐิ ความเห็นผิด ไม่ยึดถือนามรูปว่าเป็นตัวตนนั้น ก็ดับได้เพียงมุสาวาท คำพูดเท็จเท่านั้น แต่กิเลสอื่นยังมี เพราะฉะนั้น คำพูดที่เป็นวิสุทธิประการอื่นก็ยังมี แต่ไม่ใช่มุสา ไม่ใช่คำพูดเท็จ ท่านไม่สามารถที่จะกล่าวคำเท็จ ในสิ่งที่ไม่จริงว่าเป็นจริงได้ หรือในสิ่งที่จริง จะกล่าวว่าไม่จริงก็ได้

เพราะฉะนั้น คำพูดที่พูดกันมากมายทุกวัน ขอให้พิจารณา สังเกต สำเนียง แม้ว่าจะเป็นคำพูดของบุคคลอื่น หรือว่าคำพูดของท่านเองก็ตาม ให้ทราบวาทะนั้น เป็นเพราะอกุศลประเภทใดทำให้วาทะชนิดนั้น ๆ เกิดขึ้นในลักษณะต่าง ๆ อย่างนั้น แต่ไม่ใช่มีเฉพาะอกุศลจิต อกุศลจิตก็มี คำพูดที่มีประโยชน์ก็มีมากเหมือนกัน

คำพูด ขึ้นอยู่กับกุศลจิตและอกุศลจิตว่า ท่านจะพูดด้วยกุศลจิต หรือท่านจะพูดด้วยอกุศลจิต ถ้าเป็นการพูดด้วยอกุศลจิต ไม่มีประโยชน์กับบุคคลใดทั้งสิ้น เป็นสิ่งที่ควรละเว้น ควรระลึกได้ ควรรู้ว่า ไม่ควรเลยที่จะกล่าว

คำพูดบางคำอาจสามารถพลิกชีวิตของบุคคลอื่นได้ทั้งชีวิตทีเดียว เป็นไปได้ไหมอย่างนี้ ทำให้เกิดความเสียใจอย่างมากมาย ทำให้ประพฤตินทางที่ไม่เหมาะสมไม่ควรต่าง ๆ ซึ่งถ้าบุคคลนั้นงดเว้น วิธิตำพูดอย่างนั้นเสีย ก็จะไม่ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่เหมาะสมไม่ควรอย่างนั้นขึ้นได้

เพราะฉะนั้น ถ้าสามารถที่จะวิวัติวิสุทธิ โดยสติเกิดขึ้นรู้ว่า เป็นวิสุทธิที่ไม่ควรที่จะกล่าว และอบรมเจริญวิสุทธิ พูดด้วยกุศลจิตมากขึ้น การพูดด้วยกุศลจิตทั้งหมดย่อมเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟัง โดยเฉพาะในการที่จะพูดถึงพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียด หรือว่าเป็นการสนทนาธรรม เป็นการสอบถามธรรมเพื่อความเจริญยิ่งขึ้นในกุศลธรรม ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่า คำพูดต่าง ๆ เหล่านั้นทั้งหมด เป็นคำพูดที่มีประโยชน์ เป็นคำพูดที่เกื้อกูลแก่สหายธรรม

แต่เรื่องของคำพูด แม้ว่าเป็นคำพูดที่มีประโยชน์ เป็นการพูดเรื่องของธรรมโดยละเอียด แต่ผู้ที่ไม่เข้าใจเจตนา ไม่เห็นคุณค่าของการที่จะกล่าวถึงสภาพธรรมโดยละเอียด กลับเข้าใจเป็นอย่างอื่น เห็นว่าเป็นการติเตียนผู้อื่นก็ได้

แม้พระผู้มีพระภาคเอง ก็ยังมีผู้เข้าใจผิด คิดว่า พระองค์ตรัสเตือนบุคคลอื่น แทนที่จะเห็นคุณของการที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอุกฤษฏธรรมทั้งหมดโดยละเอียด เพื่อเกื้อกูลให้พุทธบริษัทได้เห็นชัดว่า อุกฤษฏธรรมนั้นมีประการใดบ้าง

ขอล่าวถึง **อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต โยธาชีวรกรค ข้อ ๑๘๘** ซึ่งมีข้อความว่า

สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้นแล อุปกมณทิคาบุตรเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพเจ้ามีวาทะอย่างนี้ มีทฎฐิอย่างนี้ว่า ผู้ใดผู้หนึ่ง กล่าวติเตียนผู้อื่น ผู้นั้นทั้งหมด ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกครหาติเตียน

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อุปกะ ถ้าบุคคลกล่าวติเตียนผู้อื่น เมื่อเขากล่าวติเตียนผู้อื่นอยู่ ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกครหาติเตียนไซ้ ดูกร อุปกะ ท่านนั้นแหละกล่าวติเตียนผู้อื่น ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกครหาติเตียน ฯ

อุปกมณทิคาบุตรกราบทูลว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ บุคคลพึงจับปลาที่พอมุดขึ้นเท่านั้นด้วยแหใหญ่ แม้ฉันใด ข้าพระองค์ก็ฉันนั้นเหมือนกัน พอมะขึ้นเท่านั้น พระผู้มีพระภาคก็ทรงจับด้วยบ่วง คือ วาทะอันใหญ่ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อุปกะ เราบัญญัติแล้วว่า นี่เป็นอุกฤษฏแล บท พยัญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนี้หาประมาณมิได้ว่า นี่เป็นอุกฤษฏแม้เพราะเหตุนี้ อนึ่ง เราบัญญัติว่า อุกฤษฏนี้นั้นแลควรละเสีย บท พยัญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนี้หาประมาณมิได้ว่า แม้เพราะเหตุนี้อุกฤษฏนี้ควรละเสีย

อนึ่ง เราบัญญัติไว้แล้วว่า นี่เป็นกุศลแล บท พยัญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนั้นหาประมาณมิได้ว่า นี่เป็นกุศลแม้เพราะเหตุนี้ อนึ่ง เราบัญญัติว่า กุศลนี้นั้นแลควรบำเพ็ญ บท พยัญชนะ ธรรมเทศนาของตถาคตในข้อนั้นหาประมาณมิได้ว่า กุศลนี้ควรบำเพ็ญแม้เพราะเหตุนี้

ลำดับนั้นแล อุปกมณฺธิกาบุตร ขึ้นชมอนุโมทนาภาสิตของพระผู้มีพระภาค ลุกจากอาสนะ ถวายอภิวาท กระทำประทักษิณแล้ว เข้าไปเฝ้าพระเจ้าแผ่นดินมคธ พระนามว่าอชาตศัตรูเวเทหิบุตร ครั้นแล้วได้กราบทูลการสนทนาปราศรัยกับพระผู้มีพระภาคทั้งหมดนั้น แก่พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตศัตรูเวเทหิบุตร

เมื่ออุปกมณฺธิกาบุตรกราบทูลอย่างนี้แล้ว พระเจ้าแผ่นดินมคธพระนามว่าอชาตศัตรูเวเทหิบุตรทรงกริ้ว ไม่ทรงพอพระทัย ได้ตรัสกะอุปกมณฺธิกาบุตรว่า

เจ้าเด็กลูกชาวนาเกลื่อนนี้อวดดี ปากกล้า บังอาจ จักล้าภัยพระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้นว่า ควรรุกราน เจ้าอุปกะจงหลีกไป จงพินาศฉันอย่าได้เห็นเจ้าเลย ฯ

ใน มโนรทปฺรณิ อรรถกถา อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต โยธาชีววรรค สุตที่ ๘ ข้อ ๑๘๘ มีข้อความว่า

ได้ยินว่า อุปกะ บุตรของนางมณฺธิกาผู้นี้ เป็นอุปัฏฐากของท่านพระเทวทัต เขาได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเพื่อจะกำหนดว่า เมื่อเราเข้าไปยังสำนักของพระองค์ พระองค์จะทรงชมเชย หรือจะทรงติเตียน

นี่คือใจจริง แสดงให้เห็นว่า การยึดติดในตัวตน ในสัตว์ ในบุคคลนั้นมากเพียงไร

อาจารย์ทั้งหลายกล่าวไว้ว่า อุปกมณฺธิกาบุตรนั้นฟังคำว่า ท่านพระเทวทัต เป็นคนนรค เป็นคนตั้งอยู่ตลอดกับ เป็นคนแก้ไขไม่ได้ ดังนี้แล้ว ประารธนาจะกระทบกระทั่งพระศาสดา จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ดังนี้ ก็มี

อุตส่าห์ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงเขาคิชฌกูฏ เพื่อที่จะพูดกระทบกระทั่งพระผู้มีพระภาค เป็นเพราะกิเลสที่จะแสดงออกไปทางวาจา ซึ่งเมื่ออุปกมณฺธิกาบุตรกราบ

ทูลพระผู้มีพระภาคว่า ผู้ใดผู้หนึ่งกล่าวติเตียนผู้อื่น ผู้นั้นทั้งหมด ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกระหาติเตียน

ใจของผู้ที่ยังมีกิเลส มุ่งที่จะติเตียนบุคคลอื่น เพราะฉะนั้น ก็เห็นว่า ในขณะที่กำลังติเตียนบุคคลอื่น หรือว่าพูดเรื่องอกุศลต่าง ๆ นั้น ไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกระหาติเตียน แต่ขอให้ท่านผู้ฟังพิจารณาพระดำรัสที่พระผู้มีพระภาคตรัสกับอุปกัมณทิคาบุตร ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสตอบอย่างเดียวกับที่อุปกัมณทิคาบุตรกราบทูล แต่ความหมายผิดกัน พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า ถ้าบุคคลกล่าวติเตียนผู้อื่น เมื่อเขากล่าวติเตียนผู้อื่นอยู่ ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้

คือ ติเตียนด้วยอกุศลจิต ไม่ใช่ด้วยกุศลจิต

เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกระหาติเตียนไซ้ ดูกร อุปกะ ท่านนั้นแหละกล่าวติเตียนผู้อื่น ย่อมไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ เมื่อไม่อาจให้กุศลกรรมเกิดขึ้นได้ ย่อมเป็นผู้ถูกระหาติเตียน

เพราะฉะนั้น เรื่องของวาจา ก็แล้วแต่สภาพของจิต พูดเรื่องธรรมที่เป็นอกุศลโดยละเอียด แต่พูดด้วยกุศลจิตได้ เพื่อที่จะให้ผู้ฟังได้เข้าใจสภาพธรรมนั้นโดยแจ่มแจ้ง อย่างเช่น ท่านผู้ฟังที่ยังไม่ได้อบรมเจริญสติปัฏฐาน ยังมีการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ซึ่งเป็นเรื่องจริง แต่บางท่านก็โกรธ ไม่พอใจว่า ทำไมพูดว่า ยังคงยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล บางคนบอกว่า ตัวตนเกือบจะหายไปหมดแล้ว ไม่โลก ไม่โกรธ ไม่หลงต่าง ๆ โดยที่ไม่รู้ว่า แท้ที่จริงแล้ว ตราบใดที่ยังไม่รู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง การยึดถือนามธรรมและรูปธรรมว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคลต้องมี ยังมีอยู่จริง ๆ แต่ไม่พอใจที่จะรู้สภาพความจริงอย่างนี้ ไม่พอใจที่บุคคลอื่นกล่าวถึงสภาพธรรมที่เป็นอกุศลธรรมโดยละเอียด

ข้อความในอรรถกถาอธิบายว่า

บทว่า ปฐฺปารมฺภํ วตฺเตติ ได้แก่ กล่าวติเตียนคนอื่น

บทว่า สพุโพ โส น อุปปาเทติ คือ เขาทุกคนหาทำกุศลธรรมให้บังเกิดขึ้น
ไม่ ดังนี้ ความว่า ไม่สามารถเพื่อจะทำให้สมควร

บทว่า อนุปฺปาเทนฺโต คารุโห โหติ คือ เมื่อไม่อาจให้กุศลธรรมเกิดขึ้นได้
ก็ควรเป็นผู้ถูกติเตียน ดังนี้ ความว่า บุคคลเมื่อไม่อาจให้กุศลธรรมบังเกิดขึ้นอยู่ คือ
ว่า เมื่อไม่อาจทำถ้อยคำของตนที่พูดออกไปแล้วให้สมควรได้ ก็ย่อมเป็นผู้ควรถูก
ติเตียน

การกระทำใด ๆ ถ้าเป็นไปด้วยอกุศลจิต แม้วาจาที่เป็นไปด้วยอกุศลจิต ก็ย่อม
ไม่อาจทำถ้อยคำของตนที่พูดออกไปแล้วให้สมควรได้ ข้อนี้พอจะพิจารณาเห็นได้
ใช่ไหม เวลาพูดด้วยอกุศลจิต มีคำพูดที่แรงเกินไปบ้าง หรือว่าไม่ควรที่จะเป็นใน
ลักษณะกระทบกระเทียบ เปรียบเปรย เสียดแทงให้เจ็บช้ำน้ำใจ แต่ก็เป็นไปแล้วด้วย
อกุศลจิต เพราะฉะนั้น ถ้าเป็นอกุศลจิต ไม่อาจทำถ้อยคำของตนที่พูดออกไปแล้ว
ให้สมควรได้ ก็ย่อมเป็นผู้ควรถูกติเตียน

ท่านผู้ฟังน่าจะย้อนระลึกถึงตัวท่านเองว่า ในขณะที่กล่าววาจาอย่างนั้น เป็น
กุศล หรือว่าเป็นอกุศล สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมในขณะนั้นได้หรือ
ไม่ได้ สติเกิดขึ้นระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมบ้างหรือเปล่า

บทว่า อุปวชฺชไซ ครอบุกกล่าวหา ดังนี้ ความว่า บุคคลนั้นควรถูกครหา หรือ
เป็นผู้เข้าถึงแล้วด้วยโทษ อธิบายว่า เป็นผู้มีโทษ

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงจับวาตะของอุปกัมณทิกาบุตรนั้น รวากับ
ว่าสวมอยู่ที่คอของอุปกัมณทิกาบุตรนั่นเอง จึงตรัสพระดำรัสว่า ปฐฺปารมฺภํ เป็นต้น
คือ ได้แก่การกล่าวติเตียนบุคคลอื่น

บรรดาบททั้งหลายเหล่านั้น ในบททั้งหลายมีอาทิว่า อปริมาณํ ปทา
มีอธิบายว่า บทที่เป็นเหตุให้รู้ก็ดี อักษรทั้งหลายก็ดี ธรรมเทศนาที่ดี ในคำว่า ในข้อ
นั้นเป็นกุศลดังนี้ ชื่อว่า ไม่มีประมาณทีเดียว

บทว่า อิติปิํ อกุสลํ ความว่า แม้บททั้งหลายที่มาแล้วในอกุศลบัญญัติอย่าง
นี้ว่า แม้นี้ก็อกุศล แม้นี้ก็อกุศล ด้วยเหตุแม้นี้ ด้วยเหตุแม้นี้ ก็เป็นอกุศล

ดังนี้ ชื่อว่า หาประมาณมิได้ แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น คือ โดยอาการอย่างอื่น ผู้ศึกษาก็พึงทราบเนื้อความในวาระทั้งปวงโดยอุบายนี้ว่า พระผู้มีพระภาคพึงทรงแสดงธรรมนั้น แม้เมื่อเป็นเช่นนั้น เทศนาของพระองค์ก็พึงเป็นเทศนาที่มีประมาณหามิได้ สมจริงดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า เทศนาของพระผู้มีพระภาคนั้นมีปริยาย คือ ข้อกำหนด หามิได้ บทแห่งธรรม และพยัญชนะกำหนดมิได้ ดังนี้

ถ. การกล่าววสาพระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า มีอกุศลจิตอย่างเดียว ในสูตรก่อน ๆ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงว่า อกุศลกรรมต่าง ๆ มีโลภะเป็นเหตุบ้าง มีโทสะเป็นเหตุบ้าง มีโมหะเป็นเหตุบ้าง เท่าที่ผมสังเกต บางครั้งพูดโกหกด้วยอกุศลจิตก็มี อาจจะเป็นเพราะผมเข้าใจสภาพธรรมตามความเป็นจริงคลาดเคลื่อนหรืออย่างไร ตัวอย่างเช่น คนแก่บางคนตระหนี่ และลูกก็มีความกตัญญูอยากจะทำให้ท่านรับประทานผลไม้อร่อย ๆ เช่น ชื้อทุเรียนมาลูกละ ๑๐๐ บาท ถ้าบอกท่านตรง ๆ ว่า ชื้อมา ๑๐๐ บาท ท่านจะไม่ยอมกิน เลยโกหกเสียว่า ลูกนี้ ๑๕ บาท เพื่อท่านจะได้กินทุเรียนนั้น ผมเข้าใจว่า เป็นความกตัญญู ไม่ใช่อกุศลจิตเลย

อีกตัวอย่างหนึ่ง เป็นความเมตตา สมมติว่ามีเพื่อนไปเที่ยวด้วยกัน และเพื่อนประสบอุบัติเหตุ กลับมาบ้านแล้ว พ่อแม่ของเพื่อนก็ถามว่า ทำไมลูกเขาไม่กลับมา ผู้ที่กลับมาจึงจำเป็นต้องโกหกเพื่อไม่ให้พ่อแม่ของเพื่อนเป็นทุกข์ หรือเป็นลมไป การโกหกแบบนี้เป็นอกุศลจิต ไม่ใช่อกุศลจิต แต่ว่าพระผู้มีพระภาคตรัสว่า อกุศลกรรมต่าง ๆ จะต้องมิโลภะเป็นเหตุ มิโทสะเป็นเหตุ มิโมหะเป็นเหตุ และอกุศลจิตไม่ได้ทำให้อกุศลกรรมเกิดขึ้นได้เลย แบบนี้ยังคงสงสัยอยู่

๔๐๖

ส. อย่าลืมว่า ผู้ที่จะดับมูสาวาทเป็นสมุจเฉท คือ พระโสดาบันบุคคล ท่านเป็นผู้ที่เจริญสติ ระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมแม้ในขณะที่กำลังพูด เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะมีกุศลจิต มีเมตตา ก็ไม่เป็นปัจจัยให้กล่าวมูสาวาทสำหรับผู้ที่เกิดระลึกรู้ วิริติมูสาวาท อาจจะกล่าวคำใดก็ได้ด้วยกุศลจิต แต่ไม่ใช่มูสาวาท เช่น กล่าวว่ ค่อนข้างจะแพงสักหน่อย หรืออะไรอย่างนั้นก็ได้ หรือว่าก็แพงพอสมควร หรือว่าเหมาะสมกับฤดูกาล ซึ่งเป็นฤดูที่หายาก หรือว่าข้าวของแพง หรืออะไรต่าง ๆ ก็แล้วแต่ และก็พูดเรื่องอื่นที่จะให้เกิดความปลาบปลื้มใจ แทนที่จะต้องเป็นมูสาวาท ซึ่งสติจะต้องเกิดระลึกรู้ จึงวิริติที่จะกล่าวคำไม่จริง แต่ถ้าสติไม่เกิด ไม่ใช่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติ ก็อาจจะพูดมูสาวาไป เพราะว่ายังไม่ได้ดับกิเลสเป็นสมุจเฉท แต่ให้ทราบว่ ถ้าเป็นพระโสดาบันบุคคลแล้ว จะไม่กล่าวมูสาวาทเลย

กุศลจิตเกิดได้ พูดโดยประการอื่น ๆ มีอุปาย มีนัยต่าง ๆ ที่จะให้เกิดปีติ หรือจะให้ไม่เป็นทุกข์ใจ แต่ไม่ใช่เป็นมูสาวาท

สำหรับเรื่องของการพูด ควรที่ได้จะพิจารณาว่า สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมในขณะที่กำลังพูดบ้างหรือเปล่า ถ้ายัง ก็เจริญอบรม เพราะว่าสติเกิดได้ ระลึกรู้ลักษณะของรูปบ้าง ของนามบ้าง ของความรู้สึกบ้าง ของกิเลส หรือของกุศลก็ตามที่เกิดในขณะนั้น สภาพของเมตตา สภาพของโทสะ หรือสภาพของธรรมใด ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยในขณะนั้น เป็นสติปัฏฐานทั้งสิ้น

แต่ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานในขณะที่กำลังพูด จะไม่รู้เลยว่า แม้ขณะที่กำลังพูดนั้น ก็ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนเลย เป็นแต่เพียงนามธรรมและรูปธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยเท่านั้น

ขอกล่าวถึง ขุททกนิกาย อุทาน สัททายมานสูตร ข้อ ๑๒๕ ซึ่งมีข้อความว่า

ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วอย่างนี้

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกไปในโกศลชนบทกับภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ ก็สมัยนั้นแล มาณพมากด้วยกันเปล่งเสียงอื้ออึงผ่านไปในที่ที่ไม่ไกลพระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคได้ทรงเห็นมาณพมากด้วยกันเปล่งเสียงอื้ออึงผ่านไปในที่ที่ไม่ไกล ฯ

ลำดับนั้นแล พระผู้มีพระภาคทรงทราบเนื้อความนี้แล้ว ได้ทรงเปล่งอุทานนี้ในเวลาอันนั้นว่า

ชนทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม อวดอ้างว่าเป็นบัณฑิต พุดตามอารมณ์ (พุดเท็จ) พุดยืดยาวตามปรารถนา ย่อมไม่รู้ลึกถึงเหตุที่ตนพุดชักนำผู้อื่นนั้น ฯ

จบสูตรที่ ๙

สูตรนี้สั้นมาก แต่ช่วยให้ท่านผู้ฟังที่พุดได้รู้ว่า สติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรมในขณะที่พุดบ้างหรือเปล่า เพราะว่า ชนทั้งหลายผู้มีสติหลงลืม อวดอ้างว่าเป็นบัณฑิต พุดตามอารมณ์ พุดยืดยาวตามปรารถนา ย่อมไม่รู้ลึกถึงเหตุที่ตนพุดชักนำผู้อื่นนั้น

การพุดของท่านนั้น พิจารณาจริง ๆ ว่า เป็นการชักนำในเรื่องต่าง ๆ หรือเปล่า ที่จะให้บุคคลอื่นคิด บุคคลอื่นรู้ บุคคลอื่นคล้อยตามไปในเรื่องต่าง ๆ ที่ท่านพุด ไม่อย่างนั้นก็คงจะไม่พุดใช่ไหม นี่เป็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงในวันหนึ่ง ฯ

เพราะฉะนั้น ก็อย่าคิดว่า นิพพานนั้นจะถึงได้โดยง่ายเหลือเกิน แต่จะต้องรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง กิเลสมีมากเท่าไร อกุศลธรรมมีมากเท่าไร โดยประการเท่าไร แม้เพราะลักษณะอย่างนั้น ๆ แม้เพราะเหตุนั้น ๆ ก็เป็นเรื่องที่จะต้องรู้จริง ๆ เพื่อที่จะละ เพราะรู้ว่าไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล

สำหรับการพุดเท็จ จะเห็นได้ว่า ถ้าไม่ขัดเกลา ไม่บรรเทา ไม่เห็นว่าเป็นโทษ ไม่เห็นว่าเป็นอกุศลกรรมที่น่ารังเกียจ ก็ย่อมนำมาซึ่งทุจริตกรรมทุกประการได้ เวลาที่คิดทุจริต แม้แต่ก่อนจะกระทำ ก็ยังต้องอำพราง ต้องปกปิด ต้องพุดเท็จ เพื่อที่จะกระทำทุจริตกรรมนั้นให้สำเร็จลงไปได้ แม้จะกระทำแล้ว ก็ไม่ปรารถนาที่จะให้บุคคลอื่นเห็น รู้ว่าเป็นทุจริต ก็ยังต้องพุดเท็จ อำพรางปกปิดต่อไปอีก

เพราะฉะนั้น จะเห็นโทษจริง ๆ ว่า ถ้าคิดว่ามูสาวาทเป็นเรื่องธรรมดา ไม่เพียรละ ไม่เพียรขัดเกลาแล้ว ย่อมนำมาซึ่งทุจริตกรรมได้ทุกประการ

ข้อความใน ขุททกนิกาย อิติวุตตกะ สัมปชานมูสาวาทสูตร มีว่า

จริงอยู่ พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว พระสูตรนี้พระผู้มีพระภาคผู้เป็นพระอรหันต์ตรัสแล้ว เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้วว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อบุคคลล่องธรรมอย่างหนึ่งแล้ว เรากล่าวว่า บาปกรรมไร ๆ อันเขาจะไม่พึงทำไม่มีเลย ธรรมอย่างหนึ่งเป็นไฉน คือ สัมปชานมูสาวาท

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสเนื้อความนี้แล้ว ในพระสูตรนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสคาถาประพันธ์ดังนี้ว่า

บาปกรรมที่สัตว์ผู้เป็นคนมักพูดเท็จ ล่องธรรมอย่างหนึ่งแล้ว ข้ามโลกหน้าเสียแล้ว จะไม่พึงทำ ไม่มีเลย

เนื้อความนี้ พระผู้มีพระภาคตรัสแล้ว เพราะเหตุนี้ข้าพเจ้าได้สดับมาแล้ว ฉะนั้นแล

จบสูตรที่ ๕

พระผู้มีพระภาคทรงหยั่งรู้สภาพธรรมทั้งปวงว่า สภาพธรรมใดนำมาซึ่งโทษใหญ่หลวง ด้วยเหตุนี้จึงได้ทรงแสดงเรื่องของมูสาวาทไว้ว่า ถ้าบุคคลสามารถที่จะมูสาวาท กระทำมูสาวาทแล้ว ย่อมสามารถที่จะกระทำทุจริตกรรมต่าง ๆ ได้

ขอกล่าวถึงความละเอียดของโทษของมูสาวาทตามนัยของพระวินัยบัญญัติ เพื่อจะได้เทียบเคียงให้เห็นว่า มูสาวาทประการใดที่เป็นโทษที่ร้ายแรง ที่จะทำให้พ้นภาวะของการเป็นภิกษุ ซึ่งจะเห็นได้ว่า จิตประเภทใดเป็นปัจจัยให้มูสาวาทประเภทนั้นเกิด แม้ในเพศของบรรพชิต

ขอกล่าวถึง พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปฐมภาค จตุตถปาราชิกกัณฑ์ เรื่องภิกษุพวกฝั่งแม่น้ำวัคคุมทา ข้อ ๒๒๗ มีข้อความว่า

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ ภูฏาคารศาลา ป่ามหารัน เขตพระนครเวสาลี ครั้นนั้น ภิกษุมารูปด้วยกันซึ่งเคยเห็น ร่วมคบหากันมา จำพรรษาอยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำวัคคุมทา ก็แลสมัยนั้น วัชชีชนบท อัดคัดอาหาร ประชาชนหาเลี้ยงชีพฝืดเคือง มีข้าวตายฝอย ต้องมีสลากซื้ออาหาร ภิกษุสงฆ์จะยังอัดภาพให้เป็นไปด้วยการถือบาตรแสวงหาก็กทำไม่ได้ง่าย จึงภิกษุเหล่านั้นคิดกันว่า บัดนี้วัชชีชนบทอัดคัดอาหาร ประชาชนหาเลี้ยงชีพฝืดเคือง มีข้าวตายฝอย ต้องมีสลากซื้ออาหาร ภิกษุสงฆ์จะยังอัดภาพให้เป็นไปด้วยการถือบาตรแสวงหาก็กทำไม่ได้ง่าย พวกเราจึงจะพึงเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และจักไม่ต้องลำบากด้วยบิณฑบาต ด้วยอุบายอย่างไรหนอ

ภิกษุบางพวกพูดอย่างนี้ว่า

อาวุโสทั้งหลาย ผิฉะนั้น พวกเราจงช่วยกันอำนวยความสะดวกอันเป็นหน้าที่ของพวกคฤหัสถ์เถิด เมื่อเป็นเช่นนั้น พวกเขาก็จักมุ่งถวายบิณฑบาตแก่พวกเรา ด้วยอุบายอย่างนี้ พวกเราจักเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และจักไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต

ภิกษุบางพวกพูดอย่างนี้ว่า

ไม่ควร ท่านทั้งหลาย จะประโยชน์อะไรด้วยการช่วยกันอำนวยความสะดวกอันเป็นหน้าที่ของพวกคฤหัสถ์ ท่านทั้งหลาย ผิฉะนั้น พวกเราจงช่วยกันนำข้าวสาส์นอันเป็นหน้าที่ทูตของพวกคฤหัสถ์เถิด เมื่อเป็นเช่นนั้น พวกเขาก็จักมุ่งถวายบิณฑบาตแก่พวกเรา ด้วยอุบายอย่างนี้ พวกเราจักเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และจักไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต

นี่เป็นการปรึกษากันของบรรพชิต พระภิกษุในครั้งนั้น ซึ่งท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่าการเป็นผู้ตรงต่อสภาพของความเป็นภิกษุ จะต้องเป็นไปตามลักษณะของสมณเพศ แต่ถ้าเกิดคิดที่จะทำหน้าที่ของพวกคฤหัสถ์ เช่น ช่วยกันนำข้าวสาส์นอันเป็นหน้าที่ทูต หรือว่ากระทำกิจการงานต่าง ๆ นั้นไม่ใช่ลักษณะของบรรพชิต เพราะฉะนั้น ก็ไม่ใช่เป็นผู้ที่ตรงต่อสมณวิสัย

ภิกษุบางพวกพูดอย่างนี้ว่า

อย่าเลย ท่านทั้งหลาย จะประโยชน์อะไรด้วยการช่วยกันอำนวยความสะดวกอันเป็นหน้าที่ของพวกคฤหัสถ์ จะประโยชน์อะไรด้วยการช่วยกันนำชาวสาส์นอันเป็นหน้าที่ทูตของพวกคฤหัสถ์ ท่านทั้งหลาย ฉะนั้น พวกเราจักกล่าวชมอุตตริมนุสสธรรมของกันและกันแก่พวกคฤหัสถ์ว่า ภิกษุรูปโน้นได้ปฐมฌาน รูปโน้นได้ทุติยฌาน รูปโน้นได้ตติยฌาน รูปโน้นได้จตุตถฌาน รูปโน้นเป็นพระโสดาบัน รูปโน้นเป็นพระสกทาคามี รูปโน้นเป็นพระอนาคามี รูปโน้นเป็นพระอรหันต์ รูปโน้นได้วิชา ๓ รูปโน้นได้อภิญญา ๖ ดังนี้ เมื่อเป็นเช่นนี้ พวกเขาก็มุ่งถวายเป็นนิมิตบาตแก่พวกเรา ด้วยอุบายอย่างนี้ พวกเราก็จักเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และจักไม่ลำบากด้วยนิมิตบาต

ภิกษุเหล่านั้นมีความเห็นร่วมกันว่า

อาวุโสทั้งหลาย การที่พวกเราพากันกล่าวชมอุตตริมนุสสธรรมของกันและกันแก่พวกคฤหัสถ์นี้แหละ ประเสริฐที่สุด แล้วพากันกล่าวชมอุตตริมนุสสธรรมของกันและกันแก่พวกคฤหัสถ์ว่า ภิกษุรูปโน้นได้ปฐมฌาน รูปโน้นได้ทุติยฌาน รูปโน้นได้ตติยฌาน รูปโน้นได้จตุตถฌาน รูปโน้นเป็นพระโสดาบัน รูปโน้นเป็นพระสกทาคามี รูปโน้นเป็นพระอนาคามี รูปโน้นเป็นพระอรหันต์ รูปโน้นได้วิชา ๓ รูปโน้นได้อภิญญา ๖ ดังนี้

ท่านผู้ฟังลองคิด พิจารณา เป็นเรื่องที่ควรหรือไม่ควรที่จะกล่าวว่า ภิกษุใดได้ปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน หรือว่าภิกษุใดเป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์

ลองคิด พิจารณา ที่จะกล่าวอย่างนี้ เพื่ออะไร มีความจำเป็นอะไร หรือเพื่อประโยชน์อะไร เพื่อท่านผู้ฟังจะได้พิจารณาก่อนที่จะกล่าวเองบ้าง เพราะว่าบางคนมักจะกล่าวกันง่าย ๆ ว่า ภิกษุรูปใดได้ฌาน หรือบรรลุมรรคผลนิพพาน

ครั้นต่อมา ประชาชนเหล่านั้นพากันยินดีว่าเป็นลาภของพวกเราหนอ พวกเราได้ดีแล้วหนอ ที่มีภิกษุทั้งหลายผู้มีคุณพิเศษเห็นปานนี้อยู่จำพรรษา เพราะก่อนแต่

นี้ ภิกษุทั้งหลายที่อยู่จำพรรษาของพวกเรา จะมีคุณสมบัติเหมือนภิกษุผู้มีศีล มีกัลยาณธรรมเหล่านี้ ไม่มีเลย

โภชนะชนิดที่พวกเขาจะถวายแก่ภิกษุเหล่านั้น พวกเขาไม่บริโภคด้วยตน ไม่ให้มารดาบิดา บุตรภรรยา คนรับใช้ กรรมกร มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต

ของเคี้ยวชนิดที่พวกเขาจะถวายแก่ภิกษุเหล่านั้น พวกเขาไม่เคี้ยวด้วยตน ไม่ให้มารดาบิดา บุตรภรรยา คนรับใช้ กรรมกร มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต

ของลิ้มชนิดที่พวกเขาจะถวายแก่ภิกษุเหล่านั้น พวกเขาไม่ลิ้มด้วยตน ไม่ให้มารดาบิดา บุตรภรรยา คนรับใช้ กรรมกร มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต

น้ำดื่มชนิดที่พวกเขาจะถวายแก่ภิกษุเหล่านั้น พวกเขาไม่ดื่มด้วยตน ไม่ให้มารดาบิดา บุตรภรรยา คนรับใช้ กรรมกร มิตร อำมาตย์ ญาติสาโลหิต

จึงภิกษุเหล่านั้นเป็นผู้มีน้ำนวล มีอินทรียผ่องใส มีสีหน้าสดชื่น มีผิวพรรณผุดผ่อง ก็การที่ภิกษุทั้งหลายออกพรรษาแล้ว เข้าเฝ้าเยี่ยมพระผู้มีพระภาค นั้นเป็นประเพณี

ครั้นภิกษุเหล่านั้นจำพรรษาโดยล่วงไตรมาสแล้ว เก็บเสนาสนะ ถือบาตรจีวร หลีกไป โดยมรรคาอันจะไปสู่พระนครเวสาลี เทียวจาริกโดยลำดับ ถึงพระนครเวสาลี ปามหาวัน ภูฏาคารศาลา แล้วเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคม นั่งเฝ้าอยู่ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง

ภิกษุต่างทศมาเฝ้า

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกภิกษุผู้จำพรรษาอยู่ในทิศทั้งหลายเป็นผู้ผอมซูบซีด มีผิวพรรณหมอง เหลืองขึ้น ๆ มีเนื้อตัวสะพรั่งด้วยเอ็น ส่วนภิกษุพวกฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทาเป็นผู้มีน้ำนวล มีอินทรียผ่องใส มีสีหน้าสดชื่น มีผิวพรรณผุดผ่อง ก็การที่พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลายทรงปราศรัยกับพระอัครคันตุกะทั้งหลาย นั้นเป็นพุทธประเพณี ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุพวกฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทาว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ร่างกายของพวกเธอยังพอทนได้หรือ ยังพอให้เป็นไปได้หรือ พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และไม่ลำบากด้วยภินทบาตหรือ

ภิกษุเหล่านั้นกราบทูลว่า

ยังพอนได้พระพุทธเจ้าข้า ยังพอให้ไปได้พระพุทธเจ้าข้า อนึ่ง พวกข้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และไม่ลำบากด้วยภินทบาต พระพุทธเจ้าข้า

พุทธประเพณี

พระตถาคตทั้งหลายทรงทราบอยู่ ย่อมตรัสถามก็มี ทรงทราบอยู่ ย่อมไม่ตรัสถามก็มี ทรงทราบกาลแล้วตรัสถาม ทรงทราบกาลแล้วไม่ตรัสถาม พระตถาคตทั้งหลายย่อมตรัสถามสิ่งประกอบด้วยประโยชน์ ไม่ตรัสถามสิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ ในสิ่งที่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ พระองค์ทรงกำจัดด้วยข้อปฏิบัติ พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมทรงสอบถามภิกษุทั้งหลายด้วยอาการ ๒ อย่าง คือ จักทรงแสดงธรรมอย่างหนึ่ง จักทรงบัญญัติสิกขาบทแก่พระสาวกทั้งหลายอย่างหนึ่ง ครั้นนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุพวกฝั่งแม่น้ำวัคคุมทาวว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และไม่ลำบากด้วยภินทบาตด้วยวิธีการอย่างไร

ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลเนื้อความนั้นให้ทรงทราบแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คุณวิเศษของพวกเธอนั้น มีจริงหรือ

ภิกษุกราบทูลว่า

ไม่มีจริง พระพุทธเจ้าข้า

ถ้ายังต้องมูสา จะเป็นภิกษุทำไม เป็นสิ่งที่ควรจะต้องละเว้น เพราะเหตุว่ามีเจตนามุ่งที่จะดับอกุศลธรรมเป็นสมุจเฉต เพราะฉะนั้น การกระทำอย่างนี้ ไม่ควรแก่เพศบรรพชิตเลย

ทรงติเตียน

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า

ดูกร โมฆะบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สมไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ

ดูกร โมฆบุรุษทั้งหลาย ไฉนพวกเธอจึงได้กล่าวชมอุตตริมนุสสธรรมของกัน
และกันแก่พวกคฤหัสถ์เพราะเหตุแห่งท้องเล่า

ดูกร โมฆบุรุษทั้งหลาย ท้องอันพวกเธอคว้านแล้วด้วยมีดเขียดโคอันคม
ยังดีกว่า อันพวกเธอกล่าวชมอุตตริมนุสสธรรมของกันและกันแก่พวกคฤหัสถ์เพราะ
เหตุแห่งท้อง ไม่ดีเลย

ข้อที่เราว่าดีนั้นเพราะเหตุไร เพราะบุคคลผู้คว้านท้องด้วยมีดเขียดโคอันคมนั้น
พึงถึงความตาย หรือความทุกข์ เพียงแค่ตายซึ่งมีการกระทำนั้นเป็นเหตุ และเพราะ
การกระทำนั้นเป็นปัจจัย เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ไม่พึงเข้าถึงอบายทุกคติ
วินิบาต นรก ส่วนบุคคลผู้กล่าวชมอุตตริมนุสสธรรมของกันและกันแก่พวกคฤหัสถ์นั้น
เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ซึ่งมีการกระทำนี้
แลเป็นเหตุ

ดูกร โมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความ
เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว
โดยที่แท้ การกระทำของพวกเธอนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่
เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของคนบางพวกผู้เลื่อมใสแล้ว

๔๐๗

ผู้ที่รู้ความจริงว่า บุคคลใดยังไม่ได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมเป็นพระอริยเจ้า หรือเข้าใจเหตุที่จะให้บรรลุดุคคณต่าง ๆ และรู้ด้วยว่า ภิกษุเหล่านั้นไม่ประกอบด้วยเหตุอย่างนั้น ยังไม่บรรลุดุคคณธรรมอย่างนั้น แต่อ้างว่าบรรลุดแล้ว จะเลื่อมใสภิกษุเหล่านั้นได้ไหม สำหรับผู้ที่รู้ความจริง ก็ไม่เลื่อมใส

แต่เพียงบางบุคคลที่ไม่รู้ความจริง ก็ตื่นเต้น ชื่นชม โดยที่ไม่รู้ว่าข้อปฏิบัติอย่างใดจึงจะทำให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมได้ ซึ่งในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ข้อปฏิบัติก็แจ่มแจ้งชัดเจนในการเจริญมรรคมีองค์ ๘ การเป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน และบุคคลใดจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมในวันไหน คนอื่นไม่สามารถที่จะรู้ได้เลย ไม่ว่าเป็นบรรพชิตหรือฆราวาส แต่อย่างไรก็ตาม ก็ไม่เป็นการสมควรเลยที่จะอวดอุตตริมนุสสธรรม

ครั้นแล้วทรงกระทำธรรมมีกถา รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดังนี้

มหาโจร ๕ จำพวก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มหาโจร ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก มหาโจร ๕ จำพวกเป็นไฉน

ท่านผู้ฟังคิดถึงอุปกัมมัตติกาบุตรบ้างหรือไม่ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมโดยละเอียด แต่ก็เห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควร เพราะเป็นการตำหนิบุคคลอื่น ซึ่งแท้ที่จริงแล้ว พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงโดยละเอียดนั้นหาประมาณมิได้ เพราะว่า เป็นประโยชน์จริง ๆ ที่จะให้ประจักษ์ชัดในลักษณะของสภาพอกุศลธรรมที่มีโดยประการต่าง ๆ

ข้อความต่อไปมีว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย มหาโจรบางคนในโลกนี้ ย่อมปรารถนาอย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ เราจักเป็นผู้อันบุรุษร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว ท่องเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเอง ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเอง ให้ผู้อื่นตัด เผลอลาญเอง ให้ผู้อื่นเผลอลาญ สมัยต่อมา เขาเป็นผู้อันบุรุษร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว ท่องเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเอง ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเอง ให้ผู้อื่นตัด เผลอลาญเอง ให้ผู้อื่นเผลอลาญ ฉันทใด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน แล ย่อมปรารถนาอย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ เราจึงจักเป็นผู้อันภิกษุร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว ท่องเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์และบรรพชิตสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง ได้จัวร์ บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวาร สมัยต่อมา เธอเป็นผู้อันภิกษุร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว ท่องเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์และบรรพชิตสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรงแล้ว ได้จัวร์ บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารทั้งหลาย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก

การศึกษารธรรม การปฏิบัติธรรม ไม่ใช่เพื่อที่จะให้มีบุคคลร้อยหนึ่ง พันหนึ่งแวดล้อม ไม่ใช่เพื่อลาภ เพื่อสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง แต่เพื่อการดับกิเลส ซึ่งคนอื่นดับให้ไม่ได้เลย เพราะฉะนั้น การศึกษารธรรมที่ดี ประพฤติปฏิบัติธรรมที่ดี เพื่อประโยชน์อย่างเดียว คือ การดับกิเลส แต่ไม่ใช่ด้วยการคิดว่า เมื่อไรหนอ เราจะมีบริษัท บริวารร้อยหนึ่ง พันหนึ่งแวดล้อม และได้สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ยำเกรง

ข้อความต่อไปมีว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนธรรมวินัยอันதாகตประกาศแล้ว ย่อมยกตนขึ้น

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมตามก้าวจัดเพื่อนพรหมจารีผู้หมดจด ผู้ประพฤติพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์อยู่ ด้วยธรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์ อันหามูลมิได้

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมสงเคราะห์ เกลี้ยกล่อมคฤหัสถ์ทั้งหลายด้วยครุภัณฑ์ ครุบริขารของสงฆ์ คือ อาราม พื้นที่อาราม วิหาร พื้นที่วิหาร เตียง ตั่ง ฟูก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ฝืน จอบ สว่าน เถาวัลย์ ไม้ไผ่ หน้ำมุง กระต่าย หน้ำปล้อง หน้ำสามัญ ดินเหนียว เครื่องไม้ เครื่องดิน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก

ไม่ควรที่จะเกลี้ยกล่อม หรือหวังในสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เพราะเหตุว่าภิกษุนั้นมีกิจ คือ การศึกษาธรรม ปฏิบัติธรรม เผยแพร่ธรรมที่เป็นประโยชน์ เพื่อการขัดเกลา เพื่อการดับกิเลส

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมอันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง นี่จัดเป็นยอดมหาโจรในโลก พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์ พร้อมทั้งสมณะ พราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้นฉันทกอนข้าวของชาวแวนควัน ด้วยอาการแห่งคนขโมย

พวกโจรก็ปรากฏชัด ๆ ในอาการกิริยา การกระทำของโจรจริง ๆ ให้ผู้อื่นประจักษ์ว่าเป็นโจร แต่นี้ลักษณะอาการเป็นบรรพชิต แต่คุณธรรมไม่มีจริง ก็อวดอ้างโดยอาการหลอกลวง โดยอาการเท็จ และได้ลาภสักการะปัจจัยต่าง ๆ เพราะฉะนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสว่า นี่จัดเป็นยอดมหาโจร

นิคมคาถา

ภิกษุใดประกาศตนอันมีอยู่โดยการอื่น ด้วยอาการอย่างอื่น โภชนะนั้นอันภิกษุนั้นฉันทแล้ว ด้วยอาการแห่งคนขโมย ดูพรวานนกหลงจับนก ฉะนั้น

ภิกษุผู้เลวทรามเป็นอันมาก มีผ้ากาสาจะพันคอ มีธรรมทราม ไม่สำรวมแล้ว
ภิกษุผู้เลวทรามเหล่านั้น ย่อมเข้าถึงซึ่งนรก เพราะกรรมทั้งหลายที่เลวทราม

ภิกษุผู้ทุศีล ผู้ไม่สำรวมแล้ว บริโภคก้อนเหล็กแดงดังเปลวไฟ ประเสริฐกว่า
การฉันทกอนข้าวของชาวรัฐ จะประเสริฐอะไร

ทรงบัญญัติปฐมบัญญัติ

ครั้นพระผู้มีพระภาคทรงติเตียนภิกษุพวกฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทาโดยอเนกปริยายแล้ว
ตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยงยาก ความเป็นคนบำรุงยาก ความเป็นคนมักมาก
ความเป็นคนไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน ตรัสคุณแห่งความเป็นคน
เลี้ยงง่าย ความเป็นคนบำรุงง่าย ความมักน้อย ความสันโดษ ความขัดเกลา ความ
กำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย
ทรงกระทำธรรมมีกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้น ที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย
แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่ภิกษุทั้งหลาย
อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ เพื่อความรับว่าดีแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อความ
สำราญแห่งสงฆ์ ๑ เพื่อข่มบุคคลผู้เก้อยาก ๑ เพื่ออยู่สำราญแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก
๑ เพื่อป้องกันอาสวะอันจะบังเกิดในปัจจุบัน ๑ เพื่อกำจัดอาสวะอันจักบังเกิดใน
อนาคต ๑ เพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส ๑ เพื่อความเลื่อมใสยิ่งของ
ชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ๑ เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสังฆธรรม ๑ เพื่อถือตามพระวินัย ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงยกลสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ว่า ดังนี้

พระปฐมบัญญัติ

อนึ่ง ภิกษุใดไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมอันเป็นความรู้ความเห็น
อย่างประเสริฐ อย่างสามารถ น้อมเข้ามาในตนว่า ข้าพเจ้ารู้อย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็น
อย่างนี้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น อันผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม เป็น
อันต้องอาบัติแล้ว มุ่งความหมดจด จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า แนะท่าน ข้าพเจ้าไม่รู้
อย่างนั้น ได้กล่าววารู้ ไม่เห็นอย่างนั้น ได้กล่าวว่าเห็น ได้พูดพล่อย ๆ เป็นเท็จ
เปล่า ๆ แม้ภิกษุนั้น ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จบเรื่องภิกษุพวกฝั่งแม่น้ำวัคคุมทา

ความละเอียดของจิต ความลุ่มลึกของจิต มีประการต่างๆ เพราะฉะนั้น เรื่องของการอดอุตตริมนุสสรธรรมไม่ได้จบแค่พระปฐมบัญญัติ ยังมีข้อความละเอียดต่อไปอีกในเรื่องของพระวินัยที่ว่า ถ้าเป็นความจริงเป็นโทษขั้นใด และถ้าเข้าใจผิดคิดว่าได้บรรลุ จะเป็นโทษหรือไม่เป็นโทษประการใด ซึ่งใครจะรู้ นอกจากตัวของบุคคลนั้นเอง ที่รู้ว่า ได้อดอุตตริมนุสสรธรรมนั้นด้วยจิตประเภทใด ทั้ง ๆ ที่รู้ว่าไม่มีก็อด หรือว่า ด้วยการเข้าใจผิดคิดว่าได้บรรลุแล้วก็อด หรือว่ากล่าวจริง แต่ไม่มีเจตนาที่จะอด นี่ก็เป็นเรื่องของสภาพจิตของแต่ละบุคคลที่ละเอียดมาก ด้วยเหตุนี้พระวินัยบัญญัติจึงละเอียดจริง ๆ และมุสาวาทที่สำคัญสำหรับบรรพชิตที่จะทำให้ถึงปาราชิก คือ การอดอุตตริมนุสสรธรรม ซึ่งเป็นคุณอันประเสริฐที่ไม่มีจริง แต่กล่าวว่ามี

ถ. ในสมัยปัจจุบันนี้ หลังจากออกพรรษา จะมีพระอุปัชฌาย์ปกครองตามสถานที่ที่เป็นบ้านเรือนบ่อย ๆ และกล่าวว่า อาตมารู้ หรือนั่งทางใน อะไรอย่างนั้น และมักจะให้เลข ๒ ตัว ๓ ตัว ไม่ใช่ให้ธรรม อย่างนี้เป็นการอดอุตตริมนุสสรธรรมหรือไม่

สุ. ท่านผู้ฟังไม่ควรจะวินิจฉัยด้วยตัวของท่านเอง แต่ควรที่จะได้ศึกษาพระวินัยบัญญัติ เพื่อให้พระวินัยบัญญัตินั้นเองเป็นผู้พิจารณาว่า เป็นโทษขั้นใด ประการใด เพราะว่าได้ทรงแสดงไว้โดยละเอียดมาก

ขอล่าวถึงปาราชิกทั้ง ๔ ข้อ ซึ่งเป็นการประพฤติดิสมณเพศอย่างร้ายแรง เป็นโทษหนักที่ทำให้ขาดภาวะของการเป็นภิกษุ

พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปฐมวิภาค

ปาราชิกข้อที่ ๑ มีข้อความว่า

พระปฐมบัญญัติ

ก็ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

ก็สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้

อาบัติหนักแต่ละข้อนั้น เป็นเพราะเหตุว่าภาวะหรือเพศของบรรพชิตนั้นต่างกับสมรवास เมื่อมีเจตนาที่จะขัดเกลากิเลสในเพศของบรรพชิต ก็จะต้องมีการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสม ควรแก่เพศบรรพชิตด้วย เพราะฉะนั้น ปาราชิกทั้ง ๔ นี้ ถ้าภิกษุใดล่วงประพฤติไป ก็ขาดจากภาวะเพศของบรรพชิต

ปาราชิกข้อที่ ๒ มีข้อความว่า

พระปฐมบัญญัติ

อนึ่ง ภิกษุใดถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย พระราชาทั้งหลายจับโจรได้แล้ว ฟังประหารเสียบ้าง จองจำไว้บ้าง เนรเทศเสียบ้าง ด้วยบริภาษว่า เจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย ในเพราะถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้เห็นปานนี้ แม้ภิกษุนี้ ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

ก็สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้

ปาราชิกข้อที่ ๓ มีข้อความว่า

พระปฐมบัญญัติ

อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหาศีลตราอันจะปลิดชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น แม้ภิกษุนี้ ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

ก็สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้ ฯ

ปาราชิกข้อที่ ๔ มีข้อความว่า

พระปฐมบัญญัติ

อนึ่ง ภิกษุใดไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมอันเป็นความรู้ความเห็น อย่างประเสริฐ อย่างสามารถ น้อมเข้ามาในตนว่า ข้าพเจ้ารู้อย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็น อย่างนี้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น อันผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม เป็น อันต้องอาบัติแล้ว มุ่งความหมดจด จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เนะท่าน ข้าพเจ้าไม่รู้ อย่างนั้น ได้กล่าวว่ารู้ ไม่เห็นอย่างนั้น ได้กล่าวว่าเห็น ได้พูดพล่อย ๆ เป็นเท็จ เปล่า ๆ แม้ภิกษุนี้ ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้

สิกขาบทนี้ ย่อมเป็นอันพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติแล้วแก่ภิกษุทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้ ฯ

จะเห็นได้ว่า สำหรับพระภิกษุนั้น ความประพฤติผิดซึ่งเป็นโทษหนักที่จะทำให้ พ้นจากภาวะของเพศภิกษุ มีเพียง ๔ ประการ คือ ปาราชิก ๔

ด้วยทรงพระมหากรุณาที่เห็นว่า แม้ว่าจะมีศรัทธาออกจากเรือนบวชเป็น บรรพชิต แต่ตราบไธที่ยังมีกิเลสอยู่ ก็เป็นปัจจัยที่จะทำให้กระทำทุจริตทางกายบ้าง ทางวาจาบ้าง แต่ว่ากายทุจริตใด วจีทุจริตใดก็ตาม ที่ไม่หนักถึงขั้นทำให้พ้นภาวะของ ความเป็นภิกษุ ก็เป็นโทษ แต่เป็นอาบัติที่ไม่ทำให้ถึงความสิ้นการเป็นพระภิกษุ เพราะฉะนั้น อาบัติทั้งหมดในพระวินัยปิฎก ปริวารว่าด้วยการรู้อาบัติ แสดงอาบัติไว้ ทั้งหมด ๗ ประการ คือ อาบัติปาราชิก อาบัติสังฆาทิเสส อาบัติถุลลัจจัย อาบัติ ปาจิตตีย์ อาบัติปาฏิเทสนียะ อาบัติทุกกฏ อาบัติพุทฺธปาษิต

ข้อความใน **พระวินัยปิฎก ปริวาร ข้อ ๑,๑๙๓** ท่านพระอุบาลีกราบทูลถาม พระผู้มีพระภาคว่า มุสาวาทมีเท่าไรหนอแล พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อุบาลี มุสาวาทนี้มี ๕ อย่าง ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ

๑. มีอยู่ มุสาวาทถึงต้องอาบัติปาราชิก
๒. มีอยู่ มุสาวาทถึงต้องอาบัติสังฆาทิเสส
๓. มีอยู่ มุสาวาทถึงต้องอาบัติถุลลัจจัย
๔. มีอยู่ มุสาวาทถึงต้องอาบัติปาจิตตีย์

๕. มีอยู่ มุสาวาทถึงต้องอาบัติทุกกฏ

ดูกร อุบาลี มุสาวาท ๕ อย่างนี้แล

ต่อไปเป็นข้อความในพระวินัยที่แสดงให้เห็นว่า มุสาวาทประการใดมีโทษหนักเบาประการใด เพราะสภาพของจิตซึ่งเป็นปัจจัยให้กระทำมุสาวาทนั้น มีความวิจิตรต่าง ๆ กันไป

๔๐๘

ใน จตุตถปาราลิขิตกัณฑ์ สิกขาบทวิภังค์ มีข้อความอธิบายความหมายของ
พระปฐมบัญญัติว่า

บทว่า ภิกษุ ความว่า ที่ชื่อว่าภิกษุ เพราะอรรถว่า เป็นผู้ขอ

ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่า ประพฤติภิกขาจริยวัตร

ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่า ทรงผืนผ้าที่ถูกทำลายแล้ว

ชื่อว่า ภิกษุ โดยสมญา

ชื่อว่า ภิกษุ โดยปฏิญญา

ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่า เป็นเอหิภิกษุ

ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่า เป็นผู้อุปสมบทแล้วด้วยไตรสรณคมน์

ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่า เป็นผู้เจริญ

ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่า มีสารธรรม

ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่า เป็นพระเสขะ

ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่า เป็นพระอเสขะ

ชื่อว่า ภิกษุ เพราะอรรถว่า เป็นผู้อันสงฆ์พร้อมเพรียงกันให้อุปสมบทแล้ว
ด้วยญัตติจตุตถกรรมอันไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ

บรรดาผู้ที่ชื่อว่าภิกษุเหล่านั้น ภิกษุนี้ใดที่สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้อุปสมบทแล้ว
ด้วยญัตติจตุตถกรรม อันไม่กำเริบ ควรแก่ฐานะ ภิกษุนี้พระผู้มีพระภาคทรงประสงค์
ว่า ภิกษุ ในอรรถนี้

ข้อความในพระไตรปิฎกและในอรรถกถา จะอธิบายความหมายของคำว่า
ภิกษุ ซึ่งแต่ละแห่ง เมื่อได้อธิบายความหมายของภิกษุแล้ว ก็จะแสดงไว้ด้วยว่า
สำหรับในเรื่องนั้น ในเหตุนั้น คำว่าภิกษุ หมายถึงเฉพาะความหมายใดของภิกษุ เช่น
ใน จตุตถปาราลิขิตกัณฑ์ ที่ว่า บรรดาผู้ที่ชื่อว่าภิกษุเหล่านั้น ภิกษุนี้ใดที่สงฆ์พร้อม

เพียวกัันให้อุปสมบทแล้วด้วยญัตติจตุตถกรรม อันไม่กำเริบ ควรแก่วุณณะ ภิกษุนี้
พระผู้มีพระภาคทรงประสงคว่า ภิกษุ ในอรรณนี้

บทว่า อุตตริมนุสสรณม ได้แก่ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ ญาณทัสสนะ
มรรคภาวนา การทำให้แจ้งซึ่งผล การละกิเลส ความเป็ดจิต ความยินดียิ่งในเรือน
อันว่างเปล่า

บทว่า ครันสมัยอื่นแต่นั้น คือ เมื่อขณะคราวครู่หนึ่งที่ภิกษุกล่าวอดนั้นผ่าน
ไปแล้ว

เป็นการอธิบาย การพูดเท็จที่เป็นการอดอุตตริมนุสสรณมว่า เมื่อพูดเสร็จแล้ว
มีอะไรเกิดขึ้น

บทว่า อันผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาตาม คือ มีบุคคลเชื่อในสิ่งที่ภิกษุปฏิญาณแล้ว
โดยถามว่า ท่านบรรลุอะไร ได้บรรลุด้วยวิธีไร เมื่อไร ที่ไหน ท่านละกิเลสเหล่าไหน
ได้ ท่านได้ธรรมหมวดไหน

เป็นถ้อยคำที่แสดงว่า ผู้นั้นเชื่อว่าภิกษุนั้นได้บรรลุคุณธรรมที่เป็นอุตตริมนุสสร-
ณมจริง ๆ จึงได้ถามถึงความละเอียด

บทว่า ไม่ถือเอาตาม คือ ไม่มีใคร ๆ พูดถึง

ถ้าพูดอดอุตตริมนุสสรณมแล้ว จะมีใครถือเอาตาม คือเชื่อ หรือไม่ถือเอา
ตาม คือไม่สนใจ ไม่เชื่อว่าได้บรรลุจริง ๆ ก็ตาม เมื่อพูดแล้ว กิเลสเกิดขึ้นแล้ว
มีความต้องการในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ เป็นผู้มีมีความปรารถนาลาภ ยศ
สรรเสริญ ทำให้อดอ้างในสิ่งที่ตนไม่มีว่ามี

ซึ่งการอดอ้างในเรื่องของฌาน เรื่องของวิโมกข์ เรื่องของสมาธิ เรื่องของ
สมาบัติ เรื่องของญาณทัสสนะ เรื่องมรรคภาวนา การทำให้แจ้งซึ่งผล การละกิเลส
ความเป็ดจิต ความยินดียิ่งในเรือนอันว่างเปล่า เป็นการอดอ้างถึงคุณธรรมที่วิเศษ
จริง ๆ ของการเป็นผู้ที่สามารถจะบรรลุคุณธรรมพิเศษยิ่งกว่าของบุคคลอื่นได้

เพราะฉะนั้น ย่อมนำมาซึ่งความเลื่อมใส นำมาซึ่งความเคารพสักการะ ยิ่งกว่าการ
อวดอ้างอย่างอื่น นี่เป็นเหตุที่ทำให้เป็นโทษหนัก

บทว่า ต้องอาบัติแล้ว ความว่า ภิกษุมีความอยากอันลามก อันความอยาก
ครอบงำแล้ว พุทธอวดอุตตริมนุสสธรรมอันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง ย่อมเป็นผู้ต้องอาบัติ
ปาราชิก

บทว่า มุ่งความหมดจด คือ ประสงค์จะเป็นคฤหัสถ์ หรือประสงค์จะเป็น
อุบาสก หรือประสงค์จะเป็นอารามิก หรือประสงค์จะเป็นสามเณร

ในภายหลังจากที่ได้อวดอุตตริมนุสสธรรมแล้ว เกิดปรารถนาความหมดจด คือ
เห็นว่าตนนั้นไม่สามารถที่จะดำรงเพศของบรรพชิตได้ เพราะฉะนั้น ก็ประสงค์ที่จะเป็น
คฤหัสถ์ ประสงค์จะเป็นอุบาสก ประสงค์ที่จะเป็นอารามิก หรือประสงค์จะเป็น
สามเณร และกล่าวว่า เนะท่าน ข้าพเจ้าไม่รู้อย่างนั้น ได้กล่าวว่ารู้ ไม่เห็นอย่างนั้น
ได้กล่าวว่าเป็น

หมายความว่า ภายหลังเมื่อต้องการมุ่งความหมดจดที่จะละเพศของบรรพชิต
เป็นอุบาสก หรือเป็นอารามิก หรือเป็นสามเณรก็ตาม และสารภาพตามความเป็นจริง
ว่า ไม่รู้อย่างนั้น แต่กล่าวว่ารู้ ไม่เห็นอย่างนั้น ก็ได้กล่าวว่าเป็น และสารภาพว่า
ข้าพเจ้าพูดพล่อย ๆ เป็นเท็จเปล่า ๆ แม้อย่างนั้น ก็เป็นปาราชิก เพราะเหตุว่าได้กล่าว
อวดอุตตริมนุสสธรรมไปแล้ว

เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่ควรทราบ ว่า มุสาวาทสำหรับแต่ละบุคคลซึ่งยังคงมีอยู่
เล็ก ๆ น้อย ๆ หรือว่ามากก็ตาม การกล่าวมุสาวาทประการใดบ้าง เป็นโทษหนัก
สำหรับบุคคลนั้น และไม่เหมาะสมแก่เพศนั้น เช่น การกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมนั้น
เป็นปาราชิกสำหรับพระภิกษุ

ขอกล่าวถึง **อนุบัญญัติ จตุตถปาราชิกกัณฑ์ เรื่องภิกษุสำคัญว่าได้บรรลุ**

ข้อ ๒๓๒ มีข้อความว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุเป็นอันมาก สำคัญมรรคผลอันตนยังมิได้เห็นว่าได้เห็น สำคัญมรรคผลอันตนยังมิได้ถึงว่าได้ถึง สำคัญมรรคผลอันตนยังมิได้บรรลุว่าได้บรรลุ สำคัญมรรคผลอันตนยังมิได้ทำให้แจ้งว่าได้ทำให้แจ้ง จึงอวดอ้างมรรคผลตามที่สำคัญว่าได้บรรลุ ครั้นต่อมา จิตของพวกเธอน้อมไปเพื่อความกำหนดก็มี น้อมไปเพื่อความขัดเคืองก็มี น้อมไปเพื่อความหลงก็มี จึงมีความรังเกียจว่า ลิกขาบทอันพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้แล้ว แต่พวกเราสำคัญมรรคผลที่ตนยังมิได้เห็นว่าได้เห็น สำคัญมรรคผลที่ตนยังมิได้ถึงว่าได้ถึง สำคัญมรรคผลที่ตนยังมิได้บรรลุว่าได้บรรลุ สำคัญมรรคผลที่ตนยังมิได้ทำให้แจ้งว่าได้ทำให้แจ้ง จึงอวดอ้างมรรคผลตามที่สำคัญว่าได้บรรลุ พวกเราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ แล้วจึงแจ้งเรื่องนั้นแก่ท่านพระอานนท์ ท่านพระอานนท์กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

มีอยู่เหมือนกัน อานนท์ ข้อที่ภิกษุทั้งหลายสำคัญมรรคผลที่ตนยังมิได้เห็นว่าได้เห็น สำคัญมรรคผลที่ตนยังมิได้ถึงว่าได้ถึง สำคัญมรรคผลที่ตนยังมิได้บรรลุว่าได้บรรลุ สำคัญมรรคผลที่ตนยังมิได้ทำให้แจ้งว่าได้ทำให้แจ้ง จึงอวดอ้างมรรคผลตามที่สำคัญว่าได้บรรลุ แต่ข้อนั้นนั้นแล เป็นอัปโพหาริก

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคทรงกระทำธรรมีกถาในเพราะเหตุเป็นคัมภูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ว่า ดังนี้

พระอนุบัญญัติ

อนึ่ง ภิกษุใดไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมอันเป็นความรู้ความเห็น อย่างประเสริฐ อย่างสามารถ น้อมเข้ามาในตนว่า ข้าพเจ้ารู้อย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็นอย่างนี้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น อันผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม เป็นอันต้องอาบัติแล้ว มุ่งความหมดจด จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า เนะท่าน ข้าพเจ้าไม่รู้ อย่างนั้น ได้กล่าวว่ามี ไม่เห็นอย่างนั้น ได้กล่าวว่าเห็น ได้พูดพล่อย ๆ เป็นเท็จ เปล่า ๆ เว้นไว้แต่สำคัญว่าได้บรรลุ แม้ภิกษุนี้ ก็เป็นปาราชิก หาสงวนสมิได้

ปาราชิก หรือไม่ปาราชิก สำหรับผู้ที่สำคัญว่าได้บรรลุ และอวดอ้างอุตตริมนุสสธรรม ด้วยการสำคัญว่า ตนได้บรรลุจริง ๆ ก็ไม่ปาราชิก เพราะข้อความในพระอนุปุญญัตติมีว่า เว้นไว้แต่สำคัญว่าได้บรรลุ

นี่เป็นสภาพของจิตที่ต่างกัน ไม่ได้บรรลุ แต่เข้าใจว่าได้บรรลุ มีเจตนาใหม่ที่จะมุสาวาท มีเจตนาอวดว่าได้บรรลุ แต่สำคัญจริง ๆ ว่า ตนเองนั้นได้บรรลุ ส่วนภิกษุที่ปาราชิกนั้น รู้ว่าตนเองไม่ได้บรรลุ แต่มีเจตนาที่จะอวดอุตตริมนุสสธรรม โดยที่ตนเองก็รู้ว่า ตนเองนั้นไม่ได้บรรลุสมควรผล ถ้าเป็นอย่างนั้น ก็ต้องเป็นปาราชิก

สำหรับเรื่องของ การอวดอุตตริมนุสสธรรม ที่จะเป็นการเทียบเคียงสำหรับผู้ที่ไม่ใช่พระภิกษุ ซึ่งจะได้เห็นความวิจิตรของจิตว่า การมุสาวาทแต่ละขณะจะมีโทษมากน้อยประการใดนั้น เป็นความละเอียดจริง ๆ

ขอล่าวถึงข้อความที่มีในพระวินัยบัญญัติ

ใน **พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ปฐมภาค ข้อ ๒๗๒** ท่านผู้ฟังจะเห็นได้ว่าการมุสาวาทเป็นเรื่องละเอียด เพียงนิดเดียวที่คลาดเคลื่อนไป แต่มีเจตนาที่จะทำให้คลาดเคลื่อน ก็เป็นมุสาวาท

ข้อความใน **ข้อ ๒๗๒** มีว่า

ภิกษุรู้อยู่ ประสงค์จะกล่าวว่า ข้าพเจ้าเข้าทุติยฌานแล้ว ดังนี้ แต่กล่าวเท็จว่า ข้าพเจ้าเข้าตติยฌานแล้ว เมื่อคนอื่นเข้าใจ ต้องอาบัติปาราชิก เมื่อเขาไม่เข้าใจ ต้องอาบัติอุลลัจจัย

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นฆราวาสต้องระวังจริง ๆ ในเรื่องของคำพูด ถ้าเผลอไปนิดเดียว เกิดโลภะ การคิดที่จะอวดขึ้น ทำให้คำพูดคลาดเคลื่อนไปเสียแล้ว

ทุติยฌาน หรือตติยฌาน จตุตถฌาน ก็โดยนัยเดียวกัน ตลอดไปจนถึงสุญญตวิโมกข์ อนิมิตตวิโมกข์ อัปปณิหิตวิโมกข์ สมาบัติ วิชา ๓ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ ฯลฯ ด้วยความคิดที่จะอวด ขณะนั้นให้ทราบว่าเป็นลักษณะของกิเลส จึงทำให้กล่าวคลาดเคลื่อนอย่างนั้นได้

และคำพูดในวันหนึ่ง ๆ มีไหมที่กล่าวอวดเกินความจริง ถ้าผู้ใดสติเกิดขึ้นระลึก
รู้ ผู้นั้นก็ทราบว่า ตนเองยังมีกิเลสมากเหลือเกิน แม้แต่เรื่องจริง ก็ไม่ยอมที่จะกล่าว
ตามความเป็นจริง แต่ต้องเติมเสริม เป็นการอวด

ข้อความอื่น โดยนัยเดียวกัน คือ ข้อ ๒๗๓

ภิกษุรู้อยู่ ประสงค์จะกล่าวว่า จิตของข้าพเจ้าเปิดจากโมหะ ดังนี้ แต่กล่าว
เท็จว่า ข้าพเจ้าเข้าปฐมฌานแล้ว ... เมื่อคนอื่นเข้าใจ ต้องอาบัติปาราชิก เมื่อเขาไม่
เข้าใจ ต้องอาบัติถุลลัจจัย

สำหรับการอวดโดยนัยอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน

ข้อ ๒๗๔ มีข้อความว่า

ภิกษุรู้อยู่ ประสงค์จะกล่าวว่า ข้าพเจ้าเข้าปฐมฌานและทุติยฌานแล้ว ดังนี้
แต่กล่าวเท็จว่า ข้าพเจ้าเข้าปฐมฌานและตติยฌานแล้ว ... เมื่อคนอื่นเข้าใจ ต้อง
อาบัติปาราชิก เมื่อเขาไม่เข้าใจ ต้องอาบัติถุลลัจจัย

ข้อ ๒๗๕ โดยนัยเดียวกัน

ภิกษุรู้อยู่ ประสงค์จะกล่าวว่า ข้าพเจ้าเข้าทุติยฌานและตติยฌานแล้ว ดังนี้
แต่กล่าวเท็จว่า ข้าพเจ้าเข้าจตุตถฌานแล้ว ... เมื่อคนอื่นเข้าใจ ต้องอาบัติปาราชิก
เมื่อเขาไม่เข้าใจ ต้องอาบัติถุลลัจจัย

นี้สำหรับผู้ที่มี คือ สามารถที่จะเข้าปฐมฌานได้ ทุติยฌานได้ ตติยฌานได้
แต่กระนั้นด้วยกำลังของกิเลส ก็ยังต้องกล่าวเท็จ แทนที่จะกล่าวตามความเป็นจริงว่า
ข้าพเจ้าเข้าทุติยฌานและตติยฌานแล้ว ก็กลับกล่าวว่า ข้าพเจ้าเข้าจตุตถฌานแล้ว
ถึงแม้ว่าจะได้ฌาน กำลังของกิเลสก็ยังมีที่จะทำให้กล่าวมุสาวาทประการต่าง ๆ ได้

ข้อ ๒๗๖

ภิกษุรู้อยู่ ประสงค์จะกล่าวว่า จิตของข้าพเจ้าเปิดจากโทสะ และจิตของ
ข้าพเจ้าเปิดจากโมหะ ดังนี้ แต่กล่าวเท็จว่า ข้าพเจ้าเข้าปฐมฌานแล้ว

ล้วนแต่เป็นเรื่องที่น่าจะอวดทั้งนั้น อุตตริมนุสสรธรรม เกินความสามารถของบุคคลธรรมดา เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่จะต้องระวังอย่างยิ่ง

สำหรับ ข้อ ๒๗๙ ไม่ใช่การกล่าวตรง ๆ แม้ว่ากิเลสนั้นจะทำให้กล่าวโดยอ้อมโดยประการอื่น แต่ก็มีเจตนาที่จะอวดอยู่นั่นเอง

ซึ่งมีข้อความว่า

ภิกษุรู้อยู่ กล่าวเท็จว่า ภิกษุใดอยู่ในวิหารของท่าน ภิกษุนั้นเข้าแล้ว เข้าอยู่ เข้าได้แล้ว เป็นผู้ได้ เป็นผู้ชำนาญ ทำให้แจ้งซึ่งปฐมฌาน ด้วยอาการ ๓ อย่าง ... ๔ อย่าง ... ๕ อย่าง ... ๖ อย่าง ... ๗ อย่าง คือ ๑. เบื้องต้นเธอรู้ว่า จักกล่าวเท็จ ๒. กำลังกล่าว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จ ๓. ครั้นกล่าวแล้ว ก็รู้ว่ากล่าวเท็จแล้ว ๔. อำพรางความเห็น ๕. อำพรางความถูกต้อง ๖. อำพรางความชอบใจ ๗. อำพรางความจริง เมื่อคนอื่นเข้าใจ ต้องอาบัติอุลลัจจัย เมื่อเขาไม่เข้าใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

โทษเบากว่าปาราชิกชนิดหนึ่งที่ว่า ไม่ได้กล่าวตรง ๆ ว่า ข้าพเจ้าเป็นผู้ได้แล้ว แต่กล่าวว่า ภิกษุใดอยู่ในวิหารของท่าน ภิกษุนั้นเข้าแล้ว เข้าอยู่ เข้าได้แล้ว เป็นผู้ได้ เป็นผู้ชำนาญ ทำให้แจ้งซึ่งปฐมฌาน เป็นต้น จิตวิจิตรไม่เหมือนกันแล้วใช่ไหม

ประการแรกวิจิตรถึงกับทำให้กล่าวเองว่า ข้าพเจ้าได้แล้ว แต่กิเลสที่วิจิตร บางครั้งก็ไม่ได้ทำให้บุคคลนั้นกล่าวอย่างนั้น แต่ทำให้พูดโดยอ้อม ซึ่งถ้าเมื่อคนอื่นเข้าใจ ต้องอาบัติอุลลัจจัย ไม่ถึงกับปาราชิก แต่ถ้าเขาไม่เข้าใจ ต้องอาบัติทุกกฏ

สำหรับในเรื่องของวิหาร จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ เครื่องยานเป็นปัจจัยของภิกษุไซ้ ก็โดยนัยเดียวกัน

สำหรับภิกษุซึ่งไม่ต้องอาบัติ คือ อนาปัตติวาระ มีข้อความว่า

ข้อ ๒๘๑

ภิกษุสำคัญว่าได้บรรลู่ ๑ ภิกษุไม่ประสงค์จะกล่าวอวด ๑ ภิกษุวิกลจริต ๑ ภิกษุมีสัตว์ฟุ้งซ่าน ๑ ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๑ ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๑ ไม่ต้องอาบัติ

จะเห็นได้ว่า แล้วแต่จิต ถ้าสำคัญว่าได้บรรลุ ไม่ต้องอาบัติ หรือว่าไม่ประสงค์ จะกล่าวอวด ก็ไม่ต้องอาบัติ ภิกษุวิกลจริต ภิกษุมึ่จิตฟุ้งซ่าน ภิกษุกระสับกระส่าย เพราะเวทนา ภิกษุอาทิกัมมิกะ คือ ภิกษุผู้เป็นต้นเหตุให้ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ ไม่ต้องอาบัติ และถ้าเป็นผู้ที่บรรลุคุณธรรมนั้น ๆ ตามความเป็นจริง ก็ไม่ต้องอาบัติ ปาราชิก

ขอล่าวถึง **พระวินัยปิฎก มหาวิภังค์ ทุติยภาค สิกขาบทที่ ๘ เรื่องภิกษุ พวกฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทา** พวกเดียวกัน แต่ข้อความต่างกัน เพราะว่าในปาราชิก-กัณฑ์ ไม่มีคุณธรรมนั้นเลย แต่มีความประสงค์ที่จะกล่าวอวด ส่วนในมหาวิภังค์ ทุติยวิภาค เป็นพระภิกษุที่มีคุณธรรมนั้น ๆ จริง

ข้อความมีว่า

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุพวกฝั่งแม่น้ำวัคคุมุทาว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอเป็นผู้พร้อมเพรียงกัน ร่วมใจกัน ไม่วิวาทกัน อยู่จำพรรษาเป็นผาสุก และไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต ด้วยวิธีการอย่างไร

ภิกษุเหล่านั้นได้กราบทูลเนื้อความนั้นให้ทรงทราบแล้ว

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย คุณพิเศษของพวกเธอ นั้น มีจริงหรือ

ภิกษุกราบทูลว่า

มีจริง พระพุทธเจ้าข้า

ทรงติเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบท

พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าทรงติเตียนว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ไฉนพวกเธอจึงได้กล่าวชมอุตตริมนุสสธรรมของกันและกัน แก่พวกคฤหัสถ์ เพราะเหตุแห่งท้องเล่า ดูกร ภิกษุทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอ นั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว ...

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ก็แลพวกเธอพึงยกสิกขาบทนี้ขึ้นแสดงอย่างนี้ว่า

พระบัญญัติ

อนึ่ง ภิกษุใดบอกอุตตริมนุสสรธรรมแก่อนุปสัมบัน เป็นปาจิตตีย์ เพราะมีจริง

ใช้คำว่า บอก ไม่ใช่คำว่า อวด เพราะว่าถึงแม้จะมีก็ตาม เป็นประโยชน์
อะไรบ้างไหม ในการที่จะให้ผู้อื่นได้ทราบ เพื่อประโยชน์ หรือมิใช่เพื่อประโยชน์

๔๐๙

เรื่องของพระภิกษุในครั้งนั้นที่จะทำให้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทต่าง ๆ ก็คงจะไม่ผิดจากสมัยนี้ เพียงแต่ว่าในสมัยนี้คงจะเข้าใจผิดคลาดเคลื่อนมากกว่าในสมัยก่อน แต่ถ้าได้เทียบเคียงจากเรื่องจริงที่เกิดขึ้นในครั้งนั้น ก็ จะเห็น ความวิจิตรของคำพูด หรือการกระทำต่าง ๆ

ข้อ ๒๘๓

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอวดอ้างคุณวิเศษ ด้วยสำคัญว่าได้บรรลุ แล้วมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิก แล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ไม่ต้องอาบัติ เพราะสำคัญว่าได้บรรลุ

เรื่องของภิกษุที่อยู่ป่า ก็มีข้อความโดยนัยเดียวกัน

ข้อ ๒๘๔

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ป่า ด้วยตั้งใจว่า คนจักยกย่องเราด้วยวิธีนี้ คนยกย่องภิกษุนั้นแล้ว เธอมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุไม่พึงอยู่ป่าด้วยตั้งใจเช่นนั้น ภิกษุใดอยู่ด้วยตั้งใจเช่นนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ

นี่คือการอวดให้คนอื่นเห็นคุณวิเศษโดยนัยทางอ้อม เช่น โดยการอยู่ป่า ไม่ว่าเรื่องเสนาสนะ ไม่ว่าเรื่องบิณฑบาต ขึ้นอยู่กับเจตนา หรือความตั้งใจ เพราะเหตุว่า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อັນภิกษุไม่พึงอยู่ป่าด้วยตั้งใจเช่นนั้น ตั้งใจเช่นนั้น คือ ตั้งใจว่า คนจะยกย่องเราด้วยวิธีนี้ ถ้าภิกษุใดอยู่ด้วยตั้งใจเช่นนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ

ขึ้นชื่อว่า อาบัติ หมายความว่าถึงเป็นสิ่งที่ป็นโทษทั้งนั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะอยู่ป่าควรทราบว่าจะอยู่เพื่ออะไร ถ้าอยู่เพื่อตั้งใจให้คนอื่นยกย่อง ให้ทราบว่า เป็นโทษเป็นอาบัติทุกกฏ

เรื่องเที่ยวบิณฑบาต

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเที่ยวบิณฑบาตด้วยตั้งใจว่า คนจักยกย่องเราด้วยวิธีนี้ คนยกย่องภิกษุนั้นแล้ว เธอมีความรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แล้ว เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุไม่พึงเที่ยวบิณฑบาตด้วยตั้งใจเช่นนั้น ภิกษุใดเที่ยวบิณฑบาตด้วยตั้งใจเช่นนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ

แสดงให้เห็นว่า การกระทำทุกอย่าง ควรกระทำด้วยความจริงใจ ไม่ใช่ทำเพียงเพื่อจะให้คนอื่นยกย่อง เพราะฉะนั้น แม้ด้วยความตั้งใจอย่างนั้น ก็เป็นอาบัติทุกกฏ

เรื่องอุปัชฌายะ ๒ เรื่อง

ข้อ ๒๘๕

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุอีกรูปหนึ่งว่า อาวุโส พวกภิกษุสัทธินิหาริกของพระอุปัชฌายะของพวกเรา ล้วนเป็นพระอรหันต์ แล้วมีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้าประสงค์จะพูดขอวอด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติถุลลัจจัย

เรื่องที่ ๒

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งได้กล่าวกะภิกษุอีกรูปหนึ่งว่า อาวุโส พวกภิกษุอันเตวาลิกของพระอุปัชฌายะของเรา ล้วนเป็นผู้มีฤทธิ์มาก มีอำนาจมาก แล้วมีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้าประสงค์จะพูดขอวอด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติถุลลัจจัย

เป็นเรื่องที่น่ารังเกียจ เพราะเหตุว่ากล่าวอวดคุณธรรม

แม้ในเรื่องอิริยาบถ ๔ ข้อ ๒๘๖ มีว่า

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งเดินจงกรมอยู่ ด้วยตั้งใจว่า คนจักยกย่องเรา ด้วยวิธีนี้ คนยกย่องภิกษุนั้นแล้ว เธอมีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุทั้งหลาย อันภิกษุไม่พึงเดินจงกรม ด้วยตั้งใจเช่นนั้น ภิกษุใดเดินจงกรมด้วยตั้งใจเช่นนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ

ไม่ว่าจะเดิน จะยืน จะนั่ง จะนอน ถ้าด้วยความตั้งใจที่จะให้คนยกย่องแล้ว ต้องอาบัติทั้งสิ้น แต่เป็นเพียงอาบัติทุกกฏ ไม่ใช่อาบัติปาราชิก เพราะเหตุว่าไม่ได้ อวดอ้างอุตตริมนุสสธรรม เพียงแต่หวังจะให้คนยกย่องในการเดิน ในการยืน ในการนั่ง ในการนอน

เรื่องละสังโยชน์

ข้อ ๒๘๗

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งพูดอวดอุตตริมนุสสธรรมแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง แม้ภิกษุรูปนั้น ก็กล่าวอวดอย่างนี้ว่า อาวุโส แม้ผมก็ละสังโยชน์ได้ แล้วมีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว

ท่านผู้ฟังลองคิดดูว่า แต่ละเรื่องสมควรแก่อาบัติในข้อใด ทำไมพระภิกษุรูปหนึ่งกล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม โดยกล่าวอวดว่า อาวุโส แม้ผมก็ละสังโยชน์ได้ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว

ใครก็ตามไม่พูดตรง ๆ ว่า ได้บรรลุมรรคผลนิพพาน ไม่อวดอ้างโดยตรงว่า ได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระโสดาบันบุคคล พระสกทาคามีบุคคล พระอนาคามีบุคคล พระอรหันต์ แต่อ้างว่า อวดว่า ได้ละสังโยชน์ประการนั้น ๆ แล้ว ก็เป็นคุณธรรมที่เสมอกับการที่ได้กล่าวว่า ได้บรรลุคุณธรรมเป็นพระอริยเจ้าขั้นนั้น ๆ แล้ว เพราะฉะนั้น ก็เป็นอาบัติปาราชิก

ต่อไป ก็เป็นเรื่องชีวิตแปลก ๆ ของพระภิกษุสงฆ์ในครั้งนั้น ซึ่งจะเห็นกำลังของกิเลสว่า แม้ไม่มีใครอยู่ด้วย อยู่ตามลำพัง ก็เกิดความคิดสำคัญตน มีความสำคัญว่าควรที่จะได้แสดงว่า ตนนั้นได้บรรลุมรรคผลนิพพานแล้ว

เรื่องธรรมในที่ลับ

ข้อ ๒๘๘

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอยู่ในที่ลับ พูดอวดอุตตริมนุสสธรรม ภิกษุผู้รู้จิตของบุคคลอื่นตักเตือนเธอว่า อาวุโส คุณอย่าได้พูดเช่นนั้น เพราะธรรมเช่นนั้นไม่มีแก่คุณ ภิกษุนั้นมีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติทุกกฏ

ไม่มีคนอื่นที่จะรับฟัง ไม่ได้โอ้อวดกับบุคคลอื่น แต่แม้ว่าอยู่ลำพังคนเดียวในที่ลับ ก็ยังใคร่ที่จะกล่าวแสดงว่า ตนเองนั้นได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม

อีกเรื่องหนึ่ง

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุอีกรูปหนึ่งอยู่ในที่ลับ พุดอวดอุตตริมนุสสธรรม เทพดา ตักเตือนเธอว่า ข้าแต่พระคุณเจ้า พระคุณเจ้าอย่าได้พุดเช่นนั้น เพราะธรรมนั้นไม่มีแก่พระคุณเจ้า ภิกษุนั้นมีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติทุกกฏ

อย่างไร ๆ ถ้ากิเลสยังไม่ได้ดับหมด ก็ต้องแสดงออกมาให้ประจักษ์ได้ แม้ว่าจะอยู่ในที่ลับ

เรื่องวิหาร

ข้อ ๒๘๙

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งพุดกะอุบาสกคนหนึ่งว่า ดูกร อุบาสก ภิกษุผู้อยู่ในวิหารของท่านนั้นเป็นพระอรหันต์ และภิกษุนั้นก็อยู่ในวิหารของอุบาสกนั้น เธอมีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้ามีความประสงค์จะพุดอวด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติอุลลัจจัย

ไม่ได้กล่าวว่า ข้าพเจ้าบรรลู่ ถ้ากล่าวว่า ข้าพเจ้าบรรลู่ ปาราชิกแน่ ยังมีความละอายเหลืออยู่เล็กน้อยที่จะไม่พุดโดยตรง แต่ก็พุดโดยอ้อมด้วยความปรารถนาลามก เพราะฉะนั้น ไม่ต้องอาบัติปาราชิก แต่ต้องอาบัติอุลลัจจัย

อีกเรื่องหนึ่ง

เรื่องทำไม่ยาก

ข้อ ๒๙๐

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุทั้งหลายได้พากันถามภิกษุนั้นว่า
อุตตริมนุสสธรรมของคุณมีหรือ

ไม่ว่าสมัยไหน ก็ยากจะรู้เสียจริง ๆ ขณะที่กำลังอาพาธ ก็ยังอุตส่าห์ถามว่า
อุตตริมนุสสธรรมของคุณมีหรือ

ภิกษุนั้นตอบว่า ดูกร อาวุโสทั้งหลาย การทำพระอรหัตตผลให้แจ้ง ไม่ใช่ของ
ทำได้ยาก แล้วมีความรังเกียจว่า เฉพาะท่านที่เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเท่านั้น
จึงควรพูดอย่างนั้น ส่วนเราสิหาได้เป็นสาวกของพระองค์ไม่ เราต้องอาบัติปาราชิก
แล้วระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้ามิได้มีความประสงค์จะพูดอวด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ภิกษุผู้ไม่มีความประสงค์จะพูดอวด ไม่ต้องอาบัติ

ถ้าเข้าใจในหนทางปฏิบัติที่ถูกต้องอย่างนี้ ก็ไม่ใช่เป็นเรื่องสวดวิสัย และท่านก็
ไม่ได้กล่าวว่า ตัวท่านเองเป็นอย่างนั้น

พูดได้ แต่ต้องระวังจิตใจ ถ้าจิตคิดจะอวด หรืออวดอ้าง หรือมีจิตคิดที่จะอวด
โดยทางอ้อม นี่ก็ผิดกันแล้ว กับจิตที่ไม่คิดจะอวดเลย แต่เป็นการพูดแสดงเหตุผลของ
ธรรมตามความเป็นจริง

เรื่องความเพียร

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุทั้งหลายได้พากันถามภิกษุนั้นว่า
อุตตริมนุสสธรรมของคุณมีหรือ

ภิกษุนั้นตอบว่า ดูกร อาวุโสทั้งหลาย อันท่านผู้ปรารถนาความเพียรแล้ว พึงยังธรรมให้สัมฤทธิ์ผลได้ แล้วมีความรังเกียจว่า เฉพาะท่านที่เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเท่านั้นจึงควรพูดอย่างนั้น ส่วนเราสิหาได้เป็นสาวกของพระองค์ไม่ เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้ามิได้มีความประสงค์จะพูดवाद พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ภิกษุผู้ไม่มีความประสงค์จะพูดवाद ไม่ต้องอาบัติ

ถ้าท่านผู้ฟังจะกล่าวว่า ถ้าผู้ใดมีความเพียรก็ย่อมบังเกิดผล พูดผิดหรือพูดถูก พูดเพียงแค่นี้ เพียรไปเถอะ อย่าท้อถอย อบรมเจริญสติระลึกรู้ลักษณะของนามธรรม และรูปธรรม เมื่อมีความเพียรที่จะรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริง วันหนึ่งก็จะรู้แจ้งสภาพธรรมตามความเป็นจริงได้ พูดอย่างนี้โดยไม่ประสงค์จะवाद ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องไม่กลัวความตาย

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุทั้งหลายได้พูดกะภิกษุนั้นว่า
ดูกร อาวุโส ท่านอย่าได้กลัวเลย

ภิกษุนั้นตอบว่า ดูกร อาวุโสทั้งหลาย ผมไม่กลัวต่อความตาย แล้วมีความรังเกียจว่า เฉพาะท่านที่เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเท่านั้นจึงควรพูดอย่างนั้น ส่วนเราสิหาได้เป็นสาวกของพระองค์ไม่ เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้ามิได้มีความประสงค์จะพูดवाद พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ภิกษุผู้ไม่มีความประสงค์จะพูดवाद ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องความตาย เรื่องความเจ็บไข้เป็นเรื่องธรรมดา กลัวไหม ถ้ามีใครถาม และตอบว่าไม่กลัวตาย ก็อาจจะเกิดสติระลึกได้ รู้ว่า บุคคลที่ไม่กลัวตายจริง ๆ หמדเยื่อใย หמדกิเลสทั้งปวงนั้น คือ พระอรหันต์ เพราะฉะนั้น ก็เกรงว่าการพูดอย่างนี้จะทำให้บุคคลอื่นเข้าใจผิด เกิดความรังเกียจขึ้น จึงได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค

แต่ให้ทราบว่าเป็นเรื่องธรรมดา ความเจ็บไข้ก็เป็นเรื่องธรรมดา เพราะฉะนั้น ผู้ที่เห็นความเป็นธรรมดาอย่างนี้ ก็จะคลายความกลัวตาย เป็นบุคคลที่ไม่กลัวตายจริง ๆ เพราะว่าได้อบรมเจริญกุศลธรรมมาพอสมควรที่จะไม่หวั่นไหวในความตาย และรู้ความจริงของสภาพนามธรรมและรูปธรรมว่า ตายแล้วต้องเกิดอีก ซึ่งแล้วแต่ว่าจะเกิดในภพใด ภูมิใด ก็ย่อมเป็นไปตามกรรมที่ได้กระทำแล้ว เมื่อเป็นผู้ที่อบรมเจริญกุศลอยู่ ก็ย่อมไม่หวั่นไหว เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่พูดได้ ถ้าไม่มีความประสงค์จะพูดवाद

เรื่องความเสียหาย

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุทั้งหลายได้พูดกับภิกษุนั้นว่า
ดูกร อาวุโส ท่านอย่าได้กลัวเลย

ภิกษุนั้นตอบว่า ดูกร อาวุโสทั้งหลาย สำหรับท่านผู้มีความกินแหนงแคลงใจ ต้องกลัวแน่ แล้วมีความรังเกียจว่า เฉพาะท่านที่เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเท่านั้น จึงควรพูดอย่างนั้น ส่วนเราสิหาได้เป็นสาวกของพระองค์ไม่ เราต้องอาบัติปาราชิก แล้วกระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้ามิได้มีความประสงค์จะพูดवाद พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ภิกษุผู้ไม่มีความประสงค์จะพูดवाद ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องประกอบชอบ

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุทั้งหลายได้พากันถามภิกษุนั้นว่า
อุตตริมานุสสรณของคุณมีหรือ

ภิกษุนั้นตอบว่า ดูกร อาวุโสทั้งหลาย อันท่านผู้ประกอบโดยชอบ พึงยังธรรม
ให้สัมฤทธิ์ผลได้ แล้วมีความรังเกียจว่า เฉพาะท่านที่เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาค
เท่านั้นจึงควรพูดอย่างนั้น ส่วนเราสิหาได้เป็นสาวกของพระองค์ไม่ เราต้องอาบัติ
ปาราชิกแล้วระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้ามิได้มีความประสงค์จะพูดอวด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ภิกษุผู้ไม่มีความประสงค์จะพูดอวด ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องการปรารภความเพียร ก็โดยนัยเดียวกัน

เรื่องอดกลั้นเวทนา ๒ เรื่อง

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ภิกษุทั้งหลายได้พากันถามภิกษุนั้นว่า
ดูกร อาวุโส คุณยังพออดทนต่อทุกขเวทนาได้หรือ ยังพอประทังชีวิตไปได้หรือ

ภิกษุนั้นตอบว่า ดูกร อาวุโสทั้งหลาย อันคนพอดีพอร้ายไม่สามารถจะอด
กลั้นได้ แล้วมีความรังเกียจว่า เฉพาะท่านที่เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเท่านั้น
จึงควรพูดอย่างนั้น ส่วนเราสิหาได้เป็นสาวกของพระองค์ไม่ เราต้องอาบัติปาราชิก
แล้วระมังหนอ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้ามิได้มีความประสงค์จะพูดอวด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ภิกษุผู้ไม่มีความประสงค์จะพูดอวด ไม่ต้องอาบัติ

กำลังมีทุกขเวทนา ถ้าเป็นคนมีกิเลสมากอยากจะอวด ก็ยังคงจะอวดได้ แต่สำหรับผู้ที่ไม่ได้ตั้งใจ ไม่มีเจตนาที่จะอวด แต่สามารถที่จะอดทนต่อทุกขเวทนาได้ ก็กล่าวอย่างนั้น โดยที่ไม่มีเจตนาที่จะอวด เพราะฉะนั้น ก็ไม่อาบัติ

๔๑๐

เรื่องพราหมณ์ ๕ เรื่อง

ข้อ ๒๙๑

ก็โดยสมัยนั้นแล พราหมณ์ผู้หนึ่งนิมนต์ภิกษุทั้งหลายมา แล้วได้กล่าวว่า
นิมนต์พระอรหันต์ทั้งหลายจงมาเกิดเจ้าข้า ภิกษุเหล่านั้นมีความรังเกียจว่า พวกเรา
หาได้เป็นพระอรหันต์ไม่ ก็พราหมณ์นี้มาร้องเรียกพวกเราด้วยวาตะว่าอรหันต์ พวก
เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ไม่เป็นอาบัติ เพราะเขากล่าวด้วยความเลื่อมใส

ตัวท่านเองไม่ได้กล่าวเลยว่า ท่านเป็นพระอรหันต์ แต่คนอื่นเรียก ยกย่องว่า
เป็นพระอรหันต์ เพราะฉะนั้น เมื่อท่านไม่มีเจตนาที่จะอวดอ้าง ที่จะกล่าวว่า ท่านเป็น
พระอรหันต์ ก็ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องที่ ๒

ก็โดยสมัยนั้นแล พราหมณ์ผู้หนึ่งนิมนต์ภิกษุทั้งหลายมา แล้วได้กล่าวว่า
นิมนต์พระอรหันต์ทั้งหลายจงมาเกิดเจ้าข้า ภิกษุเหล่านั้นมีความรังเกียจว่า พวกเรา
หาได้เป็นพระอรหันต์ไม่ ก็พราหมณ์นี้มาร้องเรียกพวกเราด้วยวาตะว่าอรหันต์ พวก
เราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ไม่เป็นอาบัติ เพราะเขากล่าวด้วยความเลื่อมใส

เรื่องที่ ๓

ก็โดยสมัยนั้นแล พราหมณ์ผู้หนึ่งนิมนต์ภิกษุทั้งหลายมา แล้วได้กล่าวว่า
นิมนต์พระอรหันต์ทั้งหลายจงมาเกิดเจ้าข้า ภิกษุเหล่านั้นมีความรังเกียจว่า พวก

เราหาได้เป็นพระอรหันต์ไม่ ก็พราหมณ์นี้มาร้องเรียกพวกเราด้วยวาทะว่าอรหันต์
พวกเราจะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ไม่เป็นอาบัติ เพราะเขากล่าวด้วยความเลื่อมใส

นี้ด้วยความเลื่อมใสอย่างยิ่ง ตั้งแต่ฉันต์มารับภัตตาหาร ฉันต์นั่ง ฉันต์
บริโภค ฉันต์ให้ฉันให้อิม จนถึงฉันต์กลับ ก็ใช้คำว่า ฉันนต์พระอรหันต์ทั้งหลาย
ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูกร ภิกษุทั้งหลายไม่เป็นอาบัติ เพราะเขากล่าวด้วยความ
เลื่อมใส

เรื่องพยากรณ์มรรคผล ๓ เรื่อง

ข้อ ๒๔๒

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งพูดอวดอุตตริมนุสสธรรมแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง แม้
ภิกษุรูปนั้นก็ได้อวดอย่างนี้ว่า อาวุโส แม้ผมก็ละอาสวะได้ แล้วมีความรังเกียจ จึง
กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว

ในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่ปรินิพพาน ก็มีเรื่องความข้องใจของพระภิกษุ
เกี่ยวกับพระวินัยบัญญัติ เมื่อได้กราบทูลถามแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงทราบถึงจิต
อหังคารของบุคคลนั้นโดยละเอียด เพราะฉะนั้น ก็ทรงทราบว่าบุคคลนั้นได้กระทำไป
ด้วยกิเลสมากน้อยประการใด หรือว่าไม่ได้กระทำไปด้วยกิเลส ซึ่งเพียงการไปเฝ้า
กราบทูลถาม ก็ทรงพยากรณ์ได้ว่า เป็นอาบัติปาราชิกหรือไม่เป็นอาบัติปาราชิก
โดยนัยเดียวกันทั้งหมด ถ้ากล่าวอวดอ้างว่าเป็นตนเอง ก็ย่อมเป็นอาบัติปาราชิก

ข้อความต่อไป

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุรูปหนึ่งพูดอวดอุตตริมนุสสธรรมแก่ภิกษุอีกรูปหนึ่ง แม้
ภิกษุรูปนั้นก็ได้อวดอย่างนี้ว่า อาวุโส ธรรมเหล่านั้นย่อมมีแม้แก่ผม แล้วมีความ
รังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว

จากการพยากรณ์ของพระผู้มีพระภาค ก็ทราบได้ว่าภิกษุนั้นไม่มีจริง จึงต้องอาบัติปาราชิก สำหรับเรื่องความละเอียดของคำพูดโดยนัยประการอื่นก็มี เช่น เรื่องครองเรือน

เรื่องครองเรือน

ข้อ ๒๙๓

ก็โดยสมัยนั้นแล พวกญาติได้กล่าวกะภิกษุรูปหนึ่งว่า นิมนต์ท่านมาอยู่ครองเรือนเถิดขอรับ ภิกษุรูปนั้นตอบว่า ท่านทั้งหลาย คนอย่างฉันไม่ควรแท้ที่จะอยู่ครองเรือน แล้วมีความรังเกียจ จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

พระผู้มีพระภาคตรัสถามว่า

ดูกร ภิกษุ เธอคิดอย่างไร

ภิกษุกราบทูลว่า

ข้าพระพุทธเจ้ามิได้มีความประสงค์จะพูดขอวัด พระพุทธเจ้าข้า

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ ภิกษุไม่มีความประสงค์จะพูดขอวัด ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องเล็กน้อยธรรมดาอย่างนี้ ไม่ได้เป็นการแสดงว่า ผู้นั้นกล่าวขอวัดว่าเป็นพระอรหันต์ หรือบรรลุลक्षणธรรมที่เป็นอุตตริมนุสสธรรม แต่เป็นเรื่องสภาพตามความเป็นจริงของจิตใจ ซึ่งไม่มีความประสงค์ที่จะกล่าวขอวัดด้วย

อีกเรื่องหนึ่ง

เรื่องหลีกไป

ข้อ ๒๙๔

ก็โดยสมัยนั้นแล ภิกษุเป็นอันมากจำพรรษาอยู่ในอาวาสแห่งหนึ่ง ตั้งกติกากันว่า ภิกษุใดหลีกไปจากอาวาสนี้ก่อน พวกเราจักเข้าใจภิกษุนั้นว่าเป็นพระอรหันต์ ภิกษุรูปหนึ่งหลีกไปจากอาวาสนั้นก่อน ด้วยตั้งใจว่า ภิกษุทั้งหลายจงเข้าใจเราว่าเป็น

พระอรหันต์ แล้วมีความรังเกียจว่า เราต้องอาบัติปาราชิกแล้วกระมังหนอ จึงกราบ
ทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

เป็นอาบัติข้อไหน นี่แสดงให้เห็นว่า การรู้แจ้งเป็นพระอรหันต์ บุคคลอื่นไม่
สามารถจะรู้ได้เลยว่า จะรู้แจ้งคุณธรรมเป็นพระอรหันต์ในขณะไหน ในเวลาไหน
เพราะฉะนั้น จึงเทียบเคียงโดยการตั้งกติกากันว่า ภิกษุใดหลีกไปจากอาวาสนี้ก่อน
พวกเราจักเข้าใจภิกษุนั้นว่าเป็นพระอรหันต์ ไม่ต้องบอกกัน แต่ตั้งกติกาไว้ เป็นที่รู้กัน
และ ภิกษุรูปหนึ่งหลีกไปจากอาวาสนั้นก่อน ด้วยความตั้งใจว่า ภิกษุทั้งหลายจง
เข้าใจเราว่าเป็นพระอรหันต์

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุ เธอต้องอาบัติปาราชิกแล้ว

เท็จด้วยการกระทำ เพราะฉะนั้น เมื่อกระทำตามกติกา และยังด้วยความตั้งใจ
ว่า ภิกษุทั้งหลายจงเข้าใจเราว่าเป็นพระอรหันต์ ด้วยเหตุนี้ ภิกษุนั้นต้องอาบัติ
ปาราชิกแล้ว

ความละเอียดของสภาพของจิตใจของพระภิกษุในครั้งที่พระผู้มีพระภาคยังไม่
ปรินิพพานก็มีมากทีเดียว ขอให้ฟังเรื่องต่อไป เพื่อท่านจะได้ทราบเหตุการณ์ในครั้งนั้น
และสภาพจิตใจของบรรดาพระภิกษุทั้งหลายทั้งที่เป็นพระอรหันต์และไม่ใช่พระอรหันต์

เรื่องอวัฐฐิสังขลิกเปต

ข้อ ๒๔๕

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันวิหาร อันเป็น
สถานที่พระราชทานเหยื่อแก่กระแต เขตพระนครราชคฤห์ ครั้งนั้น ท่านพระลักขณะ
กับท่านพระมหาโมคคัลลานะอยู่ ณ คิฆณกูฏบรรพต ครั้นเวลาเช้า ท่านพระมหาโมค-
คัลลานะครองอันตรวาสกแล้ว ถือบาตรจีวรเข้าไปหาท่านพระลักขณะจนถึงที่อยู่ ครั้น
แล้วได้กล่าวคำนี้กะท่านพระลักขณะว่า

อาวุโส ลักษณะมาเกิด เราจะเข้าไปบิณฑบาตยังกรุงราชคฤห์ด้วยกัน

ท่านพระลักขณะรับคำท่านมหาโมคคัลลานะว่า

ได้อาวุโส

ขณะที่ท่านพระมหาโมคคัลลานะกำลังลงจากคิณณภูมิตั้งที่นั้น ได้ยืมให้ปรากฏ ณ ประเทศแห่งหนึ่ง จึงท่านพระลักษณะได้ถามท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า

อาวุโส มหาโมคคัลลานะ อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัยให้ยืม

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า

อาวุโส ลักษณะ ยังไม่สมควรที่จะพยากรณ์ปัญหานี้ ท่านจงถามปัญหานี้กะผมในสำนักพระผู้มีพระภาคเถิด

ครั้นท่านพระลักษณะกับท่านพระมหาโมคคัลลานะเที่ยวบิณฑบาตในกรุงราชคฤห์ กลับจากบิณฑบาตในเวลาภายหลังภัตแล้ว จึงพากันเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่งแล้ว ท่านพระลักษณะได้กล่าวคำนี้กะท่านพระมหาโมคคัลลานะว่า

ท่านพระมหาโมคคัลลานะ เมื่อกำลังลงจากคิณณภูมิตั้งที่นั้น เขตพระนครราชคฤห์นี้ ได้ทำการยืมให้ปรากฏ ณ ประเทศแห่งหนึ่ง อาวุโส โมคคัลลานะ อะไรหนอเป็นเหตุ อะไรหนอเป็นปัจจัยให้ยืม

ท่านพระมหาโมคคัลลานะกล่าวว่า

อาวุโส ผมลงจากคิณณภูมิตั้งที่นั้น เขตพระนครราชคฤห์นี้ ได้เห็นอัฐิสังขลิกเปรต มีแต่ร่างกระดูกลอยไปในเวหา ผุ้งแว้ง เหยี่ยว และนกตะกรุมพากันโฉบอยู่ ขวักไขว่ จิกสับโดยแรง จิกทิ้ง ยื้อแย่งตามช่องซี่โครง สะบัดทิ้งเปรตนั้นอยู่ไปมา เปรตนั้นร้องครวญคราง อาวุโส ผมนั้นได้คิดเช่นนั้นว่า น่าอัศจรรย์จริงหนอ น่าประหลาดจริงหนอ ที่สัตว์แม่เห็นปานนี้ ยักษ์แม่เห็นปานนี้ เปรตแม่เห็นปานนี้ การได้อัตภาพแม่เห็นปานนี้ก็มีอยู่

ภิกษุทั้งหลายพากันฟังโทษ ดีเดียน โพนทะนาว่า ท่านพระมหาโมคคัลลานะ อวดอุตตริมนุสสธรรม

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สวาททั้งหลายย่อมเป็นผู้มีจักขุอยู่ ย่อมเป็นผู้มีญาณอยู่ เพราะสวาทได้รู้ ได้เห็น หรือได้ทำสัตว์เช่นนี้ให้เป็นพยานแล้ว

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เมื่อกาลก่อนเราก็ได้เห็นสัตว์นั้น แต่เราไม่ได้พยากรณ์ ถ้าเราพยากรณ์สัตว์นั้น และคนอื่นไม่เชื่อเรา ข้อนั้นก็จะพึงเป็นไปเพื่อไม่เป็นประโยชน์ เกื้อกูล เพื่อทุกข์แก่เขาเหล่านั้นสิ้นกาลนาน

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย สัตว์นั้นเคยเป็นคนฆ่าโค อยู่ในพระนครราชคฤห์นี้เอง ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้น เขาหมกไหม้อยู่ในนรกหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี แล้วได้ประสบอฏฏภาพเช่นนี้ ด้วยวิบากแห่งกรรมนั้นแหละที่ยังเป็นส่วน เหลืออยู่

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โมคคัลลานะพูดจริง โมคคัลลานะไม่ต้องอาบัติ

แม้แต่ท่านพระมหาโมคคัลลานะ คนก็ยังคิดว่าท่านอวดอุตตริมนุสสธรรม ท่านเป็นพระอรหันต์ หมดกิเลสแล้ว ก็ไม่พูดคำที่ไม่จริง

เรื่องของการงดเว้นจากมุสาวาทเป็นเรื่องที่ละเอียด เพราะว่ามีมุสาวาทที่กล่าวออกไปนั้น เป็นการกล่าวทั้ง ๆ ที่รู้ว่าเป็นความจริง

ใน **ขุททกนิกาย เถรคาถา วสภเถรคาถา เรื่องสุภาสิตชี้โทษคนลงโลก** มีข้อความว่า

บุคคลผู้ลงโลกย่อมฆ่าตนก่อน ภายหลังจึงฆ่าผู้อื่น บุคคลผู้ลงโลกนั้น ย่อมฆ่าตนได้ง่ายดาย เหมือนนายพรานนกที่หาอุบายฆ่านก และทำตนให้ได้รับความทุกข์ ในอบายภูมิ ฉะนั้น บุคคลผู้ลงโลกนั้น ไม่ใช่พราหมณ์ เพียงแต่มีเพศเหมือนพราหมณ์ในภายนอกเท่านั้น เพราะพราหมณ์มีเพศอยู่ภายใน บาปกรรมทั้งหลายมีในบุคคลใด บุคคลนั้นเป็นคนดำ

ดูกร ท้าวสุทัสมบดี ขอจงทรงทราบอย่างนี้

จะเห็นได้ว่า บุคคลผู้ลงโลกย่อมฆ่าตนก่อน บุคคลอื่นจะเชื่อท่านหรือไม่เชื่อท่าน นั้นเป็นการพิจารณาของบุคคลอื่น เพราะฉะนั้น เรื่องของความเท็จ เรื่องของมุสาวาทเป็นเรื่องที่ละเอียด

ใน ขุททกนิกายชาดก เจริยราชชาดก ข้อ ๑,๑๖๔ ได้แสดงโทษของ
มุสาวาท มีข้อความว่า

เมื่อพระองค์ยังตรัสคำกลับลอกอยู่ เทวดาทั้งหลายก็จะพากันหลีกหนีไปเสีย
พระโอรสจักมีกลิ่นบูดเน่าเหม็นฟุ้งไป ผู้ใดรู้อยู่ เมื่อถูกถามปัญหาแล้ว แกล้งแก้ปัญหา
นั้นไปเสียอย่างอื่น ผู้นั้นย่อมต้องพลัดตกจากฐานะของตน

ข้าแต่พระเจ้าเจริญราช ถ้าพระองค์ตรัสสัจจาจา พระองค์ก็จะประทับอยู่ใน
พระราชวังตามเดิมได้ ถ้าพระองค์ยังตรัสมุสาอยู่ ก็จะไม่ประทับอยู่ได้ที่พื้นดินเท่านั้น

นี่เป็นข้อความที่แสดงโทษของมุสาวาทประการหนึ่ง คือ ปากจักมีกลิ่นบูดเน่า
เหม็นฟุ้งไป

